

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

Zpracovala: Denisa Slavíková

PLZEŇ
2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Denisa SLAVÍKOVÁ**
Osobní číslo: **R10M0174P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Trestní odpovědnost právnických osob**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Vymezení základních pojmů vztahujících se k problematice
3. Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob
4. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob
5. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice
6. Trestní odpovědnost právnických osob v zahraničí
7. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

JELÍNEK, J. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy

ŠÁMAL, P., VOKOUN, R., NOVOTNÝ, O. a kol. Trestní právo hmotné. 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob

HURDÍK, J. Právnické osoby a jejich typologie

KRATOCHVÍL, V. Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné: obecná část

JELÍNEK, J., HERCZEG, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou

ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob. In: Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jan Kocina, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce:

24. února 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2015

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Petr Kybic, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 16. září 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, 30. března 2015

Denisa Slavíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. JUDr. Janu Kocinovi, Ph.D. za odbornou pomoc při psaní této práce. Současně děkuji svým nejbližším za jejich plnou podporu, pochopení a pomoc během mého studia.

Děkuji.

Obsah

Seznam zkratk.....	1
1. Úvod.....	2
2. Vymezení základních pojmů vztahujících se k problematice	4
2.1 Právnícká osoba	4
2.1.1 Pojem právnické osoby	4
2.1.2 Pojetí právnické osoby	5
2.1.3 Hlavní pojmové znaky právnické osoby	7
2.1.4 Klasifikace právnických osob	10
2.2 Odpovědnost.....	11
2.2.1 Právní odpovědnost	11
2.2.2 Trestní odpovědnost	12
3. Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob.....	14
4. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob	18
4.1 Smýšlení o zavedení institutu	18
4.2 Jakou cestou se vydat?.....	19
4.3 Mezinárodní dokumenty pojednávající o dané problematice.....	22
4.4 Argumentace pro a proti zavedení institutu.....	23
4.4.1 Důvody svědčící pro zavedení	23
4.4.2 Důvody svědčící proti zavedení	26
4.5 Završení cesty k zavedení institutu.....	29
5. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice.....	33
5.1 Základní charakteristika zákona	33
5.2 Působnost zákona.....	34
5.3 Pachatel, nepřímý pachatel, spolupachatel a účastník	36
5.4 Aplikační nesnáze po přijetí NOZ	39
5.4.1 Jednání jménem právnické osoby.....	40
5.4.2 V zájmu právnické osoby	42
5.4.3 Jednání v rámci činnosti právnické osoby.....	43

5.5	Přičitatelnost	45
5.6	K přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce	47
5.7	K zániku trestní odpovědnosti PO	50
5.7.1	Účinná lítost	50
5.7.2	Promlčení.....	52
5.7.3	Další důvody vedoucí k zániku trestní odpovědnosti.....	53
5.8	Sankcionování právnických osob	53
5.8.1	Podmínka přiměřenosti.....	55
5.8.2	Systém sankcí	57
5.9	Procesní aspekty ZTOPO	59
5.10	Novelizace a problematika rozsahu kriminalizace.....	60
5.10.1	Rozsah kriminalizace v obecné rovině	60
5.10.2	Stav před přijetím novely v létě 2014	61
5.10.3	Novela č. 141/2014 Sb.	63
5.10.4	Nové návrhy na legislativní změny	64
5.11	Bilance po třech letech od přijetí zákona	67
5.11.1	Statistické údaje.....	67
6.	Trestní odpovědnost právnických osob v zahraničí.....	70
6.1	Vývoj francouzské úpravy	70
6.2	Francouzské zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob.....	71
7.	Závěr.....	75
8.	Resumé	77
9.	Seznam literatury	78

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění

1. Úvod

V dnešní době je koexistence právnických a fyzických osob velice úzce spjata. Běžný člověk se ve svém všedním životě bez právnických osob neobejde, neboť ty se etablovaly do všech sfér společnosti. Stačí se rozhlédnout kolem sebe a rázem zjistíme, že na první pohled běžné činnosti vykonávané fyzickými osobami jsou činěny pod záštitou osob právnických. Moc, se kterou disponují, nabírá obrovských rozměrů, a tak by také právnické osoby, stejně jako osoby fyzické, měly podléhat efektivní regulaci ze strany státu. Přestože právnické osoby nejsou živými organismy, prostřednictvím takových jednajících a vytvářejících svoji vůli. Proto by také měly nést odpovědnost za svá jednání a popřípadě být postihnuty za jednání, která neodpovídají liteře zákona.

Česká republika dlouho odkládala zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do svého právního řádu. S ohledem na členství našeho státu v Evropské unii však bylo nutné se k této otázce postavit čelem a vyřešit situaci, kdy úprava trestní odpovědnosti právnických osob byla hodnocena jako nedostatečná.

Téma „Trestní odpovědnost právnických osob“ jsem si vybrala kvůli prohloubení znalostí dané problematiky, která je předmětem mnoha diskuzí a debat, a rovněž kvůli aktuálnosti daného tématu. Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu je od počátku velmi kontroverzním tématem, neboť zakotvením tohoto institutu došlo k narušení základních zásad kontinentálního trestního práva. Ani po přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, však diskuze neskončily. Prakticky ihned poté, co zákon nabyl účinnosti, se otevřely nové diskuze ohledně nedostatečného znění tohoto zákona. S ohledem na formální požadavky diplomové práce jsem se rozhodla zaměřit pouze na hmotněprávní část tohoto institutu. Práce je systematicky členěna do kapitol, kdy se na počátku práce věnuji výkladu elementárních pojmů, jako je právnická osoba a odpovědnost, neboť ty jsou pro pochopení dané problematiky zcela klíčové. V další kapitole se zaměřuji na historické kořeny trestní odpovědnosti a její vývoj v angloamerické i kontinentální právní kultuře. Dále volně navazuji kapitolou, která se již zabývá cestou, jež vedla k zakotvení tohoto institutu v České republice. Tato část již ozřejmuje samotnou podstatu trestní odpovědnosti právnických osob, pojednává o různých přístupech k této problematice a zabývá se argumentací, která

předcházela zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Závěrem kapitoly shrnuji kroky, které vedly k přijetí zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V páté kapitole se věnuji meritu mé práce, kdy rozebírám podstatu české úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Práce se rovněž snaží poukázat na určitá problematická ustanovení zákona doplněná o poznatky z aplikační praxe. Do této části jsem se pokusila vložit nejen názory odborné veřejnosti na sporná ustanovení, ale i své vlastní poznatky, popř. návrhy na změny diskutovaného znění zákona. Závěr kapitoly je věnován připravované novelizaci a zhodnocení přínosu zavedení trestní odpovědnosti právnických osob po třech letech. V poslední kapitole této práce se věnuji úpravě trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. Ta prošla vývojem, který, jak se zdá, nyní do jisté míry kopíruje i Česká republika.

Cílem této práce je podat ucelený přehled o institutu trestní odpovědnosti právnických osob s ohledem na její zakotvení do českého právního řádu, dále poukázat na nastalé problémy a otázky související s aplikací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a nastínit připravované změny, které jsou v současné době navrhovány.

2. Vymezení základních pojmů vztahujících se k problematice

K pochopení problematiky trestní odpovědnosti právnických osob je nutné chápat a porozumět některým základním pojmům. Aniž bychom věděli, co je právnická osoba, jaká je její struktura, jakými mechanismy jedná, co je odpovědnost jako taková a následně co je trestní odpovědnost, se nelze zanořit do tohoto tématu.

2.1 Právnická osoba

2.1.1 Pojem právnické osoby

Jako první se pokusím v krátkosti objasnit pojem právnické osoby. Pojem prošel v právní historii vcelku dlouhým vývojem, kdy k jeho uznání došlo až s nástupem novověku, resp. v období velkých kodifikací na počátku 19. století. Již staří Římané uznávali určité instituce za subjekty práva provádějící právní jednání ovšem, aniž by pro ně vytvořily obecné pojmenování. V průběhu středověku docházelo ke strukturalizaci katolické církve a díky tomu bylo stále více útvarů považováno za samostatné subjekty, které ale nebyly zařaditelné pod jeden konkrétní pojem.¹ Teprve s nástupem moderní doby dochází k souhrnnému označení osob rozdílných od osob fyzických. První snahy o definici právnické osoby můžeme spatřovat v Rakouském občanském zákoníku z roku 1811, kde narazíme na značně primitivní pojetí korespondující s tehdejšími poměry. I přes to zde byl vytvořen jakýsi základ pro pozdější rozvinutí konceptu, na kterém mimo jiné stavěl náš občanský zákoník z roku 1950, který se svou formulací právnické osoby značně přiblížil ke konceptu současnému. Následný vliv socialismu se projevil v občanském zákoníku z roku 1964, kdy byl pojem právnické osoby nahrazen pojmem „socialistická organizace“ až do roku 1992, kdy na základě velké novely občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. se institut právnické osoby do textu zákona vrátil.²

Úprava v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník byla oproti současné úpravě značně kusá (viz § 18 – 20a OZ). Mnoho aspektů bylo upraveno v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník či dalších zvláštních zákonech, které pak samy upravovaly jednotlivé typy právnických osob. Pojem právnické osoby byl

¹ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 263.

² LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 156 – 157.

ponechán k definici právní praxi a doktríně, neboť zákonná úprava neexistovala. OZ byl založen na modernizované teorii fikce, neboť právní osobou byly pouze ty osoby, o nichž tak stanovil zákon. OZ tedy upravoval jen obecné otázky právnických osob a jeden konkrétní typ právní osoby (tzv. zájmové sdružení), ostatní jednotlivé typy právnických osob upravovaly zvláštní zákony.³

OZ byl v roce 2014 nahrazen zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který úpravu právnických osob značně rozšířil (viz § 20 a § 118 – 418 NOZ). Dle § 17 NOZ může být nositelem práv a povinností pouze osoba v právním smyslu, kterou je na základě § 18 NOZ pouze osoba fyzická a osoba právní. Fyzickou osobou se na základě čl. 5 Listiny základních práv a svobod České republiky rozumí každý člověk. Právní osoba je naopak vymezena negativně jako osoba, která je odlišná od osoby fyzické, a pozitivně jako organizovaný útvar, který má podle zákona právní osobnost. „Pokud jde o vzájemný vztah mezi pojmy „osoba“ a „právní osobnost“, ten spočívá v tom, že prioritní je pojem „osoba“, který se týká určité entity (existence či danosti), kdežto pojem „právní osobnost“ označuje znak či vlastnost osoby. V odborné terminologii se pro pojem „osoba“ používá též výraz „subjekt“ a pro pojem „právní osobnost“ výraz „subjektivita“.“⁴ Z definice § 18 NOZ by leckoho mohlo napadnout, že osoba právní je s osobou fyzickou souřadným fenoménem. Opak je však pravdou, a to z toho důvodu, že nadřazená kategorie osoby v právním smyslu vznikla následně až po vzniku osob fyzických i právnických, a to jen jako zobecnění právně relevantních znaků osob fyzických, resp. právnických, a následným přenosem těchto znaků na vyšší definiční úroveň. Osoby právní jsou ve skutečnosti pouhými deriváty osob fyzických, resp. jejich schematizovaných vlastností. Samotný pojem právní osoby nelze vymezit jednou definicí, a proto je nutné popsat její celostní charakter.⁵

2.1.2 Pojetí právní osoby

Právní podstatu právní osoby lze shrnout ve třech základních teoriích. Jedná se o teorii fikce, teorii reality a kompromisní teorii. První dvě zmíněné

³ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 159 – 160.

⁴ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 263.

⁵ HURDÍK, J. *Právní osoby a jejich typologie*. 2. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. IX.

teorie vznikly v průběhu 19. století s pokračováním ve 20. století, kdy docházelo k vývoji konceptu právnických osob a jejich typologie.

Historicky starší teorie fikce a její hlavní představitel Friedrich Carl von Savigny vycházeli z myšlenky, že jedině člověk může být přirozenou osobou, a tak právní subjektivita přirozeně náleží pouze osobám fyzickým. Právnické osoby jsou pak pouhým právním konstruktem, který je přijat právě na základě fikce, nemající základ ve společenské realitě, kdy k jejich fungování je zapotřebí určitých právních konstrukcí, které je personifikují. „*Savigny nechtěl říct, že právnické osoby neexistují, spíše mu šlo o to, že zatímco fyzická osoba má nárok na právní subjektivitu už z titulu své fyzické existence, která je nezávislá na státu, právnická osoba vzniká a nabývá právní subjektivitu pouze na základě propůjčení státem. Savigny uvažoval tak, že na základě fikce se právní subjektivita fyzických osob přenáší na právnické osoby. Přitom ale právnická osoba zůstává z některých soukromoprávních vztahů (např. rodinných) vyloučená. Savigny popíral, že by právnická osoba jako taková mohla mít způsobilost k právním úkonům. Tu připouštěl pouze u jednotlivých lidí jako bytostí, které mají svobodnou vůli a rozum. Ze stejného důvodu striktně popíral i deliktní způsobilost právnických osob.*“⁶ V dnešní době je na tomto modernizovaném principu postavena převážná většina právnických osob u nás i v zahraničních právních řádech.

Druhou teorií je pak teorie reality, kterou propagoval zejména Otto Friedrich von Gierke. Gierke vycházel z myšlenky, že právnické osoby jsou reálné, skutečně existující osoby, jako osoby fyzické, s tím rozdílem, že fyzická osoba je jednatel a právnická osoba je osobou složenou, která existuje nezávisle na státu. Ten jí pouze může právně uzнат na základě její existence nebo při splnění dalších podmínek, kdy je oprávněn pouze regulovat, nikoliv je vytvářet. Gierke oproti Savignymu přiznává právnickým osobám způsobilost k právním úkonům s argumentací, že právnická osoba není abstrakce, kterou musí zastupovat nějaká fyzická osoba. Právnickou osobu pak definuje jako organicky fungující bytost, která má svou vlastní vůli a jedná prostřednictvím svých orgánů.⁷ „*Na tomto principu jsou v dosavadním českém právním řádu koncipovány pouze výjimečně některé typy právnických osob, u nichž si to vynutila naléhavost primárního zájmu na jejich faktické existenci před zájmy na respektování priority*

⁶ SOBEK, T. Je právnická osoba fikce? *Teorie práva* [online]. 2009 [cit. 6.2.2015]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.cz/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>

⁷ Tamtéž.

*zákona při jejich tvorbě a před právní jistotou o existenci a právní povaze typových či jedinečných právnických osob.*⁸

Třetí a nejmladší teorií je teorie kompromisní, která se snaží nalézt určitý kompromis mezi teorií fikce a teorií reality. Patří sem např. teorie přenesené reality, která je postavena na myšlence, že právnické osoby vznikají na základě právní normy, ale poté již reálně existují.⁹

Na výše uvedené teorii fikce a reality je dále založeno mnoho novodobých teorií. Mezi ně patří např. zájmová teorie, teorie pojetí právnických osob jako syntézy právních pravidel, teorie přičitatelnosti, teorie relativity právního statusu právnických osob a mnoho dalších. Vzhledem k omezenosti rozsahu této práce však není v mých silách rozvést všechny tyto teorie a pro dané téma to není třeba.¹⁰

Česká právní úprava byla ve svém vývoji založena jak na teorii fikce tak na teorii organické. Soudobý koncept v NOZ se opět vrací k fikční teorii, i když ne ve zcela původním pojetí. Ve zhruba dvousetletém vývoji teorie fikce došlo ke značným změnám, změnil se původní cíl jejího užití, kterým bylo prolomit doktrinální stanovisko přirozenoprávního myšlení o nemožnosti existence právnické osoby vedle člověka. Na druhé straně zůstala zachována konstrukce právnické osoby jako ryzí výtvor práva. Jak plyne z důvodové zprávy, tak NOZ není jednoznačně vystavěn na teorii fikce, ale lze říci, že se k ní víceméně hlásí. Ovšem zaměříme-li se na § 20 odst. 1 větu první NOZ, nelze si nepovšimnout určitých prvků typických pro teorii reality, kdy je stanoveno, že právnickou osobou je vedle organizovaného útvaru, o kterém to zákon stanoví, i organizovaný útvar, jehož právní osobnost zákon uzná.¹¹

2.1.3 Hlavní pojmové znaky právnické osoby

„Hledáme-li jak cestu vedoucí k obecnému společnému konceptu právní charakteristiky právnické osoby, tak hledáme-li zcela odlišný cíl spočívající v charakteristice specifických zvláštností jednotlivých dílčích typů právnických osob, dospějeme ke společnému východisku, kterým je schematismus právních

⁸ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 158.

⁹ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 263.

¹⁰ HURDÍK, J. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 24 – 25

¹¹ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 158.

*konstrukcí. Tento myšlenkový model abstrahoval od mnohvrstevnatého, mnohoaspektového obrazu reality v právních konstrukcích a z nespočetného množství znaků vybral pouze skupinu, kterou vybavil právní relevancí, kterou učinil základem právních konstrukcí a kterou uvedl do systému světa právních vztahů. Touto cestou jsou konstruovány i právnické osoby.*¹²

Osoby fyzické byly formovány cestou vytvoření obrazu člověka a jejich model byl velmi zobecněn a schematizován. Naproti tomu u právnických osob byl proces složitější. Postupně byly právnickým osobám přiznány tytéž znaky, které mají osoby fyzické, čímž byly fyzickým osobám postaveny naroveň. Vývoj právnických osob byl dlouhý a až po tisíci letech došlo v průběhu 19. a 20. století k vytvoření obecného konceptu. Základní koncept právnické osoby jako samostatné osoby v právním smyslu je utvářen charakteristickými rysy, kterými jsou především subjektivita, způsobilost k právnímu jednání, delikttní způsobilost, majetková autonomie, uspořádání do organizačního celku a účel právnické osoby.¹³

Prvním a patrně nejdůležitějším znakem je právní osobnost neboli subjektivita právnické osoby. Tato je pak definována v § 15 odst. 1 NOZ jako „způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti“ a vzhledem k navazující úpravě v § 17 odst. 1 NOZ, kde je stanoveno, že práva a povinnosti mohou mít pouze osoby, se právní osobnost stává jedním z pojmových znaků osoby. Z toho plyne, že se v našem právním řádu nemůže nacházet subjekt, který by nebyl nadán subjektivitou. Ovšem rozsah a povaha práv a povinností mohou být u různých subjektů značně rozličné a jejich stanovení závisí na konkrétní pozitivně právní úpravě. V průběhu vývoje se ustálily dvě doktríny, které vymezují práva a povinnosti právnické osoby rozdílně. První doktrínou je doktrína „ultra vires“, dle které je právní subjektivita vymezena předmětem činnosti, ke které byla právnická osoba zřízena. Můžeme zde také hovořit o tzv. speciální subjektivitě. Druhá doktrína je vystavěna na tezi tzv. generální subjektivity, jež právnické osobě přiznává subjektivitu bez ohledu na náplň její činnosti. NOZ pak přijal druhou definici s jistým omezením. Úprava § 20 odst. 1. NOZ stanoví, že právnická osoba může mít práva a povinnosti bez zřetele na předmět své činnosti, pokud se slučují s jejich povahou. Tedy právnická osoba nemůže např. vstupovat do rodiněprávních vztahů nebo má jen omezená práva

¹² HURDÍK, J. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 11.

¹³ Tamtéž, s. 11 – 13.

spojená s ochranou osobnosti.¹⁴ Právní osobnost právnické osoby existuje souběžně s existencí samotné právnické osoby, tedy spolu s ní vzniká i zaniká. Obecně je zavedeno, že právnická osoba vzniká dnem, ke kterému je zapsána do obchodního či jiného zákonem určeného rejstříku s tím, že tato zásada může být modifikována zvláštním předpisem odlišně.¹⁵

Druhým znakem je způsobilost k právním jednáním neboli procesní způsobilost. Jedná se o způsobilost být účastníkem řízení a způsobilost jednat před soudem.

Třetím znakem je deliktní způsobilost či odpovědnost právnické osoby za protiprávní jednání jejích orgánů, která je náplní mé práce, tedy není třeba rozebírat ji na tomto místě.

Čtvrtým znakem je majetková autonomie. Každá právnická osoba disponuje s určitým kapitálem, který je oddělen od majetku jejích členů. Společníci tedy zásadně neručí za jednání právnické osoby, pokud zákon nestanoví jinak. Tento případ lze zpozorovat např. u osobních obchodních společností. Majetková autonomie právnické osoby pak zakládá její samostatnost při rozhodování, a proto je tak zásadní.

V návaznosti na předchozí je nutné splnit i požadavek na uspořádání právnické osoby, která by měla představovat určitý organizační celek. K životu a fungování je třeba určitá struktura právnické osoby, která se pak projevuje navenek ale i ve vnitřních vztazích. Z hlediska vnějších právních vztahů mají rozhodující význam orgány právnické osoby, které umožňují její řízení. Mezi tyto orgány patří zejména statutární orgány, kterým náleží vykonávat všechna právní jednání, které právnické osobě přísluší. S ohledem na různorodost typů právnických osob se pak liší jak jejich označení tak i funkce.

Posledním znakem je účel právnické osoby, jenž je do značné míry určující pro předmět její činnosti a postavení v právních poměrech. Velice často účel vyplývá již ze zakladatelského právního jednání či z celkové činnosti právnické osoby. S účelem souvisí také některá omezení stanovená zákonem. Jedná se zejména o splnění dalších podmínek stanovených zvláštním zákonem, např. založení ozbrojené právnické osoby je možné pouze na základě zákona či je

¹⁴ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 264 – 265.

¹⁵ LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 163.

zakázáno založení právnické osoby za účelem negativních činností stanovených zákonem či mezinárodním právem.¹⁶

2.1.4 Klasifikace právnických osob

Ačkoliv je spektrum právnických osob velice různorodé, lze u některých pozorovat společné rysy, zejména co se týče jejich účelu. Právnické osoby s těmito rysy lze označit jako určitý typ právnické osoby např. obchodní společnosti nebo obce. Typy právnických osob netvoří uzavřený výčet a některé dokonce nelze podřadit pod žádný typ vzhledem k výjimečnosti předmětu jejich činnosti např. Česká národní banka.

Právnické osoby můžeme členit dle různých kritérií na základě, kterých pak vznikají určité skupiny právnických osob, které lze nazvat jako druhy právnických osob. Prvním kritériem pro jejich dělení je povaha úpravy, kdy můžeme právnické osoby rozčlenit na právnické osoby soukromého a veřejného práva. V tomto případě je rozhodující, zda se existence právnické osoby opírá o tu či onu právní oblast a s tím i související rozdíly např. odlišný způsob vzniku, předmět činnosti nebo organizační struktura právnické osoby. I přes tyto rozdíly je však možné, že i právnické osoby veřejného práva mohou být soukromoprávním subjektem. Druhým základním kritériem je povaha jejich útvaru, kdy rozlišujeme právnické osoby na korporace jako organizovaná společenství osob, na fundace, jejichž podstatou je věcná složka a na smíšené útvary, které mají rysy obou předchozích např. ústav, který má jak věcnou tak osobní složku. Jestliže se kritéria pro dělení právnických osob zkombinují, můžeme rozlišovat korporace soukromoprávní a veřejnoprávní a fundace soukromoprávní, veřejnoprávní a smíšené. Dále se omezím jen na jejich výčet. Soukromoprávními korporacemi jsou obchodní společnosti, které lze dále členit na osobní a kapitálové, dále jsou to družstva, spolky a společenství vlastníků jednotek. Mezi veřejnoprávní korporace řadíme útvary územní samosprávy (obce a kraje), útvary stavovské samosprávy (např. Česká advokátní komora) a stát s jeho zvláštním postavením, které je vymezeno i v NOZ v § 21.¹⁷ Typickými soukromoprávními fundacemi jsou

¹⁶ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 264 – 267.

¹⁷ Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právnickou osobu.

nadace, veřejnoprávními pak fondy. Hybridním útvarem se smíšenou povahou je pak typicky ústav.¹⁸

2.2 Odpovědnost

Druhým pojmem, nezbytným k pochopení tématu, je koncept odpovědnosti. V běžné řeči se jí rozumí povinnost osoby pečovat o jinou osobu, věc, stav či vztah tak, aby jim nevznikla žádná újma. Takto lze vnímat pojem odpovědnosti v původním slova smyslu, avšak v právu má význam užší.¹⁹

Samotný pojem odpovědnosti je v evropských jazycích úzce spojen se slovesem odpovídat. Na konci 18. století se pojem objevuje v souvislosti s politikou, kdy se hovoří o tzv. „odpovědné vládě“. Takováto vláda je schopna odpovědět na otázky občanů ohledně jejího konání a rovněž je odpovědná za důsledky jejích činů. Na druhé straně stejné požadavky klade na občany, tj. aby byly schopni nést důsledky svého svobodného jednání.²⁰ Velice trefně toto vystihl Benjamin Franklin ve svém citátu: „Svoboda je nerozlučně spojena s odpovědností“.

2.2.1 Právní odpovědnost

V oblasti právní vědy je otázka odpovědnosti jednou z nejsložitějších otázek a je pochybné, zda vůbec obecný pojem odpovědnosti existuje. Rozeznáváme mnoho různých typů odpovědnosti, jako je odpovědnost morální, politická nebo právní. Samotná právní odpovědnost má různé formy např. odpovědnost ústavní, správněprávní či civilní. Nicméně i tyto formy lze těžko podřadit pod společný obecný pojem.

Jak jsem již uvedla, pojem odpovědnosti je těžko definovatelný. Nejobecnějším znakem odpovědnosti je povinnost snést zákonem stanovenou újmu v případě, že nastane zákonem stanovená skutečnost. Tato povinnost snést újmu se obecně nazývá sankcí a je obecným a společným znakem odpovědnosti jako takové. Skutečnost, která je právním důvodem sankce, je mnohdy chápána rozličně. Jedni ji chápou pouze jako porušení povinnosti, což však bezvýhradně platí pouze pro trestní odpovědnost, jiní jsou však toho názoru, že sankce může

¹⁸ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 267 – 270.

¹⁹ Odpovědnost. *Iuridictum: Encyklopedie o právu* [online]. 2013 [cit. 6.3.2015]. Dostupné z: <http://iuridictum.pecina.cz/w/Odpovědnost>

²⁰ SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 83.

hrozit i bez toho, aniž by nějaká povinnost byla skutečně porušena např. v ústavním či občanském právu. Z toho lze vyvodit, že skutečnost, která je právním důvodem odpovědnosti, je pojímána širěji než jen jako porušení povinnosti. Lze sem zařadit i situace jako jiný zákonu odporující stav či objektivní skutečnost.²¹

Nejtypičtějším případem však stále zůstává odpovědnost vznikající v důsledku porušení povinnosti bez ohledu na to, zda jde o povinnost konat či nikoliv. V tomto případě je povinnost snést sankci povinností sekundární, která nastává po porušení povinnosti primární, jež je většinou stanovena zákonem nebo z něj vyplývá. Toto pojetí je užší a výlučně se uplatní v právu trestním.

Důležitou otázkou je, „zda se odpovědností rozumí jen odpovědnost následná, která spočívá ve vzniku odpovědnostní povinnosti, tj. sankce, nebo též odpovědnost preventivní, která působí cestou hrozby sankcí. V teorii i praxi převažuje názor, že odpovědností je jen odpovědnost ve výše uvedeném smyslu následná.“²²

2.2.2 Trestní odpovědnost

Trestní odpovědnost jako jeden z typů právní odpovědnosti lze definovat jako „povinnost strpět trest jako soudem stanovený právní následek spáchání trestného činu, který je vždy porušením právní povinnosti *neminem laedere*, konkretizované zákonnými skutkovými podstatami trestných činů.“²³

Základem trestní odpovědnosti je souhrn podmínek, při jejichž splnění vzniká trestní odpovědnost pachatele, kterou je míněna povinnost strpět sankce stanovené trestním zákonem. Trestnost v tomto pojetí je důsledkem trestní odpovědnosti. „Pojem trestní odpovědnosti, jako zvláštního typu právní odpovědnosti, tak navazuje na trestný čin, který je základem trestní odpovědnosti pachatele, ale zároveň v sobě integruje následnou sankční reakci ze strany státu (resp. soudu, neboť jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy – čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). V tomto smyslu trestný čin a trestněprávní sankce jsou základními prvky trestní odpovědnosti.“²⁴ Znaky trestní odpovědnosti

²¹ KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 200.

²² Tamtéž, s. 201.

²³ Tamtéž, s. 201.

²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 108.

jsou pak uvedeny v trestním zákoníku, popř. v jiných zákonech²⁵, a jsou společné pro všechny trestné činy.

Definice trestní odpovědnosti dopadá jak na osoby fyzické tak právnické, přičemž tuto odpovědnost lze zařadit mezi sankční, retrospektivní (následný) typ právní odpovědnosti. Historicky byl kontinentálně-evropský model trestní odpovědnosti vystavěn na tom, že odpovědnost je odpovědností subjektivní (tedy je to odpovědnost za zavinění) a individuální. Průlomem se však stalo přijetí ZTOPO a zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob. Proto je nyní trestní právo založeno na zásadě individuální odpovědnosti fyzických osob za spáchaný trestný čin a na zásadě souběžné nezávislé trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob. Mezi těmito dvěma zásadami není vztah vzájemnosti ani akcesority. Naopak jedna odpovědnost je osamostatněna od druhé.²⁶ Trestní odpovědnost právnických osob je však stále jen doplňkem trestní odpovědnosti osob fyzických, což plyne především z povahy zakotvení tohoto institutu do zvláštního zákona, z omezeného rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, z omezeného výčtu trestných činů a z redukce principů uplatňujících se u odpovědnosti osob fyzických.²⁷

²⁵ Zejména v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže a zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 38 – 41.

²⁷ JELÍNEK, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 92.

3. Historický vývoj trestní odpovědnosti právnických osob

Literatura někdy nepřesně uvádí, že trestní odpovědnost byla tradičně založena na zásadě individuální odpovědnosti a že tyto kořeny sahají až k římskému principu „societas delinquere non potest“, tj. že společnost nemůže spáchat trestný čin. „*Podrobnější právně historické studie však přesvědčivě dokládají, že tento princip zdaleka nebyl v historickém vývoji samozřejmý a že naopak trestní postih různých společností, svazků, obcí, cechů, spolků, gild, měšťanských svazů, územních celků apod. byl běžně praktikován jak ve starověku, tak ve středověku. Nezáleželo přitom na tom, zda daný právní systém znal či neznal konstrukci právnické osoby.*“²⁸ Toto lze doložit faktem, že již v období starověkého Říma bylo trestání obcí běžné a trestní stíhání kolektivních společenství ve středověké Evropě bylo považováno za přirozenou součást tehdejší doby. Výjimečně však existovaly i opačné názory na věc.²⁹

Na evropském kontinentě dochází ke zlomu během 17. a 18. století, které je obdobím centralistického a absolutistického státu. Postupně dochází k oslabování vlivu a moci korporativních a územních společenství a k jejich ovládnutí panovník využívá jiných nástrojů než je trestní represe. Za přispění osvícenství, které kladlo silný důraz na individuální svobodu občanů, dochází na konci 18. století k zastavení trestního stíhání právnických osob vůbec. Trestní odpovědnost právnických osob byla zcela odmítnuta německým profesorem Juliem Friedrichem Malblancem v roce 1793, který vycházel z argumentace nemožnosti přičítat právnickým osobám vinu a nezpůsobilosti přijmout účinky trestu. K dovršení odmítnutí trestní odpovědnosti právnických osob přispěl Friedrich Carl von Savigny, který ve své teorii popřel reálnost právnické osoby a tím i její způsobilost vystupovat jako pachatel trestného činu. Téměř veškerá společnost té doby přijala Malblancovu teorii a koncepce kolektivní trestní odpovědnosti byla na území Evropy považována za překonanou.

Jiná situace však panovala za oceánem ve Spojených státech amerických a dokonce i ve Velké Británii. Oproti evropskému kontinentu zde v 17. a 18. století

²⁸ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J.; VANDUCHOVÁ, M., *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 76 – 77.

²⁹ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?. In: KUCHTA, J. *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4. 2000 na Ministerstvu spravedlnosti ČR v Praze*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 167.

nedošlo k popření kolektivní trestní odpovědnosti, což lze pozorovat na četných případech deliktů spočívajících v zanedbávání veřejnoprávních povinností, např. neudržování cest.³⁰

Představy o tom, že by za protiprávní jednání měla být postižitelná i právnická osoba, se do zorného pole společnosti opět začínají výrazně dostávat až v období 19. století. Průkopníkem se v této oblasti stala Velká Británie, která se začala více zabírat touto problematikou v případě Birmingham & Gloucester Railway Co. v roce 1842, kdy byla železniční společnost odsouzena za narušení veřejného pořádku. Postupem doby se pak tato odpovědnost založená na vztahu pána a služebníka postupně rozšiřovala. Jedná se o tzv. doktrínu respondent superior neboli zásadu zástupné odpovědnosti, kdy je hlavním cílem, aby zaměstnavatel hradil škodu vzniklou při jeho činnosti. Jednání služebníka se tedy přičítá právnické osobě. Toto pojetí však nebylo dostatečné pro případy, kdy delikty vyžadují zavinění. Kromě zavinění byly dalšími překážkami „[...] vystupování u soudu a nedostatek vhodných sankcí, jakož i představa, že právnická osoba jako fiktivní konstrukt může platně jednat jen v rámci svého zakládajícího dokumentu a jiná jednání jejích zástupců jsou ultra vires.“³¹ V prvopočátcích byla tedy trestní odpovědnost právnických osob značně omezena, což lze pozorovat nejen na malém výčtu deliktů uvedených ve speciálních předpisech, ale také na malém počtu trestných činů založených obecným právem. Na počátku 20. století, konkrétně v roce 1915, v souvislosti s civilním případem Lennard's Carrying Co. Ltd. byla vytyčena obecná zásada tzv. princip řídící mysli nebo také identifikační doktrína. Na základě této zásady bylo možno přisoudit právnické osobě pochybení, a to po nalezení fyzické osoby, jejíž jednání a stav mysli lze ztotožnit s jednáním a stavem mysli právnické osoby. Tedy jde o nalezení jakéhosi mozku právnické osoby s důrazem na odlišení od pomyslných rukou, které konaly. S tím však souvisí problém identifikace takovýchto osob s ohledem na mnohdy nejasné a složité organizační struktury právnických osob. Případ Lennard's Carrying Co. Ltd. je důležitým mezníkem, neboť od té doby se právnická osoba stala přímo odpovědnou u trestných činů,

³⁰ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J.; VANDUCHOVÁ, M., *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 76 – 78.

³¹ FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha. Linde, 2012, s. 9.

kteří vyžadují zavinění. Výše uvedená zásada zástupné odpovědnosti tak byla nahrazena, nikoliv však zcela opuštěna.³²

Britský vývoj byl inspirací pro Spojené státy americké, které však zaujaly jiný postoj k této problematice a vydaly se cestou skrze rozšiřování zástupné odpovědnosti i na trestné činy vyžadující zavinění. Právnická osoba se stala odpovědnou za jednání svých orgánů, včetně zástupců i zaměstnanců, kteří jednali pro dobro právnické osoby a v rámci svých povinností, a to bez nutnosti dalšího mentálního elementu na straně vedení.³³

Austrálie se jako jedna z britských kolonií držela principu zástupné odpovědnosti do roku 2001, kdy změnila svůj přístup a vydala se cestou smíšeného modelu trestní odpovědnosti. *„Právnická osoba podle něj nese odpovědnost nejen za jednání vysokých představitelů a statutárních orgánů, nebo za jejich pokyny, včetně implicitního trpění spáchání trestného činu. Kromě toho je totiž odpovědná za existenci „kultury korporace“, která řídila, povzbuzovala či tolerovala trestný čin nebo k němu vedla, jakož i za selhání vytvořit a udržovat korporátní kulturu, která by vyžadovala plnění příslušné povinnosti. Kromě jednání (a opomenutí) svých orgánů nebo vysokých zástupců je tedy právnická osoba odpovědná také za morálně-právní prostředí, ve kterém zaměstnanci jednají.“*³⁴

Kontinentální Evropa byla ve svém vývoji o něco zpožděna a zavedení odpovědnosti právnických osob se datuje až na konec 20. století. Na přelomu 19. a 20. století se začíná objevovat nový pohled na právní subjektivitu a odpovědnost právnické osoby. Rozrůstající se společnost, sílící vliv průmyslu a obchodních společností měly vliv na vytvoření nové Gierkeho koncepce reálné subjektivity právnické osoby, která přiznávala právnické osobě způsobilost projevit svou vůli, jednat i nést trestní odpovědnost (viz výše). Nicméně se tehdy teorie příliš neujala. Potřeby sankcionovat právnické osoby narůstaly a postupem času začalo docházet k přijímání speciálních právních předpisů (většinou nižší právní síly), které zakotvovaly trestní odpovědnost a sankce za přestupky nazývané jako správní delikty právnických osob. Do 70. let tak bylo kontinentální trestní právo vystavěno na zásadě individuální trestní odpovědnosti. Až v průběhu 70. let se začíná objevovat kritika správního trestání právnických osob a objevují se

³² FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha. Linde, 2012, s. 8 – 10.

³³ Tamtéž, s. 9 – 10.

³⁴ Tamtéž, s. 10.

tendence pro zavedení „pravé“ trestní odpovědnosti právnických osob. Průkopníkem se stalo Nizozemí, které zavedlo tento institut v roce 1976. Nizozemští zákonodárci vědomě zvolili kusou právní úpravu s tím, že ji dotvoří judikatura. Na základě judikatury a v rámci trestněprávní nauky byla stanovena dvě kumulativní kritéria, která musí být splněna k vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby. Je to tzv. kritérium moci, které znamená možnost ovlivňovat zakázané jednání a tzv. kritérium akceptace, které určuje, že právnická osoba takového jednání přijala za své.³⁵

V roce 1988 reagovala Rada Evropy na obrovský nárůst vlivu právnických osob tím, že vypracovala doporučení Výboru ministrů o odpovědnosti podniků, které mají právní subjektivitu, za trestné činy, jež spáchaly v rámci své aktivity. Následně se v roce 1994 stala Francie druhou zemí, která odpovědnost zavedla v úpravě nového trestního zákoníku. Během 90. let 20. století pak Nizozemsko a Francii následovaly i další evropské země jako Norsko, Dánsko, Slovinsko nebo Belgie. Zavedené právní úpravy se však stát od státu různily. Konec 20. století je pak typický pro úpravu deliktů odpovědnosti právnických osob i v dalších zemích světa jako je např. Nový Zéland, Jižní Korea, Mexiko, Izrael nebo Čína.³⁶

³⁵ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J.; VANDUCHOVÁ, M. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 89 – 91.

³⁶ FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha. Linde, 2012, s. 8 – 11.

4. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Dnem 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tím došlo k zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob i na území České republiky. Tato kapitola bude pojednávat o cestě, která k jejímu zavedení vedla.

4.1 Smýšlení o zavedení institutu

S ohledem na vývoj této problematiky a zavedení institutu v mnoha evropských zemích se úvahy o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob dostaly i na území našeho státu. Všichni naši sousedé (Polsko, Slovensko, Rakousko i Německo) zakotvily tuto problematiku do svých právních řádů a Česká republika se tak ocitla osamocena v srdci Evropy bez příslušné právní úpravy.

Jak již bylo řečeno, otázka zavedení trestní odpovědnosti se stala palčivou až v průběhu 20. století, kdy s rozvojem moderní doby, technologií a stále se zvyšující globalizací společnosti došlo ke změnám pachatele trestných činů. Nově je trestná činnost páchána osobami s rozmyslem a často ve prospěch korporací. Naproti tomu byla dříve trestná činnost typická především pro sociálně vyloučené skupiny společnosti. Ve druhé polovině 20. století dochází k nárůstu zejména hospodářské kriminality, organizovaného zločinu a korupce, kdy se fyzické osoby snaží zakrývat páchání trestné činnosti prostřednictvím právnické osoby nebo páchají trestnou činnost přímo ve prospěch korporace a ve shodě s jejími záměry. Z těchto důvodů se zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob stává velice palčivou otázkou. Jak jsem již zmínila, v době, kdy v zemích angloamerické kultury byl tento institut již zaveden, se v Evropě o této problematice teprve začalo diskutovat.³⁷

V 90. letech minulého století docházelo k postupné úpravě problematiky v právních rádech evropských států. Česká republika však v té době za zbytkem Evropy stále zaostávala s pouhým zavedením institutu jednání za jiného v roce 1998, který byl vtělen do zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku. Na základě této úpravy pak bylo možno trestat právnické osoby jednou jedinou sankcí, a to

³⁷ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013. s. 12 – 13.

zabráním věci či jiné majetkové hodnoty.³⁸ Vzhledem k mnoha mezinárodním závazkům České republiky a stále narůstající kriminalitě na půdě právnických osob, však tato úprava nebyla dostatečná.

4.2 Jakou cestou se vydat?

„V souvislosti s přijímáním konceptu trestní odpovědnosti právnických osob, kdy dle mezinárodních předpisů a předpisů Evropské unie se vyžaduje přijetí účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí, lze hovořit o různých modelech trestní odpovědnosti právnických osob zejména v závislosti na typu právní kultury či rozlišení koncepcí v rámci kontinentálního typu právní kultury. [...] V angloamerickém právním systému rozeznáváme základní koncepce přístupu k trestní odpovědnosti právnických osob, a to strict liability, vicarious liability, identifikační doktrínu (teorii alter ega), doktrínu kolektivního vědomí a princip delegace (delegační výjimky).“³⁹

V angloamerické kultuře vystupují do popředí především tři koncepce. Za prvé se jedná o koncepci strict liability či odpovědnost bez zavinění, která je založena veřejnoprávními normami regulační povahy. Ty ukládají různé povinnosti v oblastech veřejného zájmu a jejich adresáty jsou osoby fyzické i právnické. Porušení těchto povinností je bezprávím, které zasluhuje potrestání, ale odlišuje se od tradičních kriminálních deliktů tím, že nedosahuje takového morálního odsouzení. Trestní odpovědnost je založena na ochraně veřejného zájmu, není třeba prokazovat zavinění konkrétní fyzické osoby a lze tedy hovořit o tzv. objektivní trestní odpovědnosti právnických osob. Druhá koncepce, vicarious liability, je založena na myšlence zástupné trestní odpovědnosti. V tomto případě právnická osoba ručí i za cizí zavinění (např. za protiprávní jednání zaměstnanců), spadá-li jednání do rámce působnosti právnické osoby. Omezenost věcného zaměření protiprávního jednání je v této teorii vyvážena širokým okruhem osob, které mohou svým jednáním založit odpovědnost právnické osoby. Kořeny idey lze vysledovat k občanskoprávní odpovědnosti, která se prostřednictvím judikatury a speciálního zákonodárství vyvinula do odpovědnosti trestní. Postupem let však anglická judikatura dospěla k závěru, že vedle zástupné odpovědnosti, která se dá označit za nepřímou, existuje ještě přímá odpovědnost, jež byla označena za odpovědnost alter ego. Na rozdíl od koncepce

³⁸ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 85.

³⁹ Tamtéž, s. 79.

vicarious liability je zde omezen okruh osob, za jejichž jednání může být právnická osoba stíhána (koncepte dopadá pouze na vedoucí představitele). Na počátku 20. století došlo k rozvoji identifikační teorie, jejíž základní myšlenkou bylo připodobnění právnické osoby k osobě fyzické. Stejně jako existuje psychický život u fyzické osoby, lze u právnické osoby hovořit o podobném klimatu, a to i v případě, že dojde k úplné změně personálního substrátu. Z toho lze vyvodit závěr, že i u právnické osoby je přípustné hovořit o zavinění či vině.⁴⁰ Nicméně „*tato teorie představuje určitý omezený způsob odpovědnosti, protože s nárůstem komplikované korporátní struktury (holdingové společnosti, filiálky apod.) je její použití obtížné, ne-li zcela vyloučené.*“⁴¹

V závislosti na ne zcela konkrétní mezinárodní úpravě odpovědnosti právnických osob se v rámci kontinentální právní kultury vyvinuly jiné potencionální přístupy k tomuto institutu. Konkrétně rozlišujeme, zda je trestní odpovědnost právnických osob trestněprávního, administrativněprávního či civilněprávního charakteru. Civilněprávní přístup nebyl shledán dostatečným vzhledem k nemožnosti udělení dostatečně účinných a odstrašujících sankcí, a proto se nikde v Evropě neuplatnil. Administrativněprávní přístup našel uplatnění v několika evropských zemích např. v Německu, Bulharsku či Itálii. Nicméně evropským favoritem se stal přístup trestněprávní, který využila řada států k zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob do svých právních řádů.⁴²

Zaměříme-li se na prostředky veřejného práva, můžeme v rámci kontinentální právní kultury rozlišit tři koncepte odpovědnosti právnických osob. Jedná se o tzv. pravou trestní odpovědnost, nepravou trestní odpovědnost a administrativněprávní odpovědnost. Koncepte pravé trestní odpovědnosti je založena na faktu, že její úprava je přímo obsažena v trestním nebo jiném zvláštním zákoně. Příkladem zavedení institutu přímo do trestního zákoníku mohou být Francie, Dánsko a Nizozemí a příkladem úpravy obsažené ve zvláštním zákoně jsou naši sousedé (Polsko, Rakousko) nebo Maďarsko a Slovinsko. V případě porušení předpisů probíhá klasické trestní řízení a jsou ukládány trestní sankce. To vše samozřejmě s přihlédnutím ke zvláštnosti subjektu trestného činu, kterým právnická osoba bezpochyby je. Nicméně jak pro

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3 – 5.

⁴¹ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 513.

⁴² BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 79 – 80.

osoby fyzické tak právnické je stanoven společný základ v rámci trestněprávních předpisů.⁴³ „Druhou skupinu tvoří země s tzv. nepravou odpovědností právnických osob, která se vyznačuje pouze specifickou sankcí zakotvenou v pozitivně-právní úpravě, kdy základy trestní odpovědnosti pro právnickou osobu výslovně právní předpis nestanoví.“⁴⁴ Koncepce je typická ukládáním tzv. quasitrestních sankcí. Je tomu tak např. ve Španělsku, kdy španělský trestní zákoník trestní odpovědnost právnických osob nezná a je zde upraven pouze institut jednání za jiného a možnost uložit právnické osobě zvláštní sankci v trestním řízení (včetně jeho přípravné fáze). V tomto modelu se za pachatele pokládá pouze fyzická osoba a ani vztah mezi fyzickou a právnickou osobou není schopen založit trestní odpovědnost právnické osoby. Ta je pouze nucena strpět negativní důsledky jednání fyzických osob. Dalším příkladem může být Slovensko, Bulharsko, Itálie či Řecko. Třetí koncepcí je pak administrativněprávní trestání, které je příznačné odlišnou regulací protiprávní činnosti právnických osob. Mezinárodní závazky a požadavky na účinnost, přiměřenost a odstrašení jsou splněny v rámci propracovaného systému správních sankcí. Taková úprava je typická pro Německo, které jinak trestní odpovědnost právnických osob nezná.⁴⁵

Jak jsem již několikrát zmínila, tak mezinárodní dokumenty vyžadují pouze zavedení účinné, přiměřené a odstrašující sankce. Proto vznikly i poslední dvě zmíněné koncepce zakotvení odpovědnosti, neboť v žádném mezinárodním dokumentu není výslovně uvedena povinnost zakotvit tento institut do trestních předpisů a rozhodovat o sankcích v rámci trestního řízení.⁴⁶ Definitivně byly spory o nutnosti použití koncepce pravé trestní odpovědnosti ukončeny v roce 2006, kdy Komise Evropské unie vypracovala hodnotící zprávy k rámcovým rozhodnutím Rady EU, která po členských státech EU vyžadovala zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do jejich právních řádů. Vzhledem k tomu, že rámcové rozhodnutí je pro členský stát závazné pouze co do výsledku, tak vznikl prostor pro odlišné zakotvení odpovědnosti. Zatímco úprava,

⁴³ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 22.

⁴⁴ ZEMAN, P. Trestní odpovědnost právnických osob v mezinárodním kontextu – diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, s. 50 a n.

⁴⁵ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 21 – 28.

⁴⁶ KRÁL, V. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah, systematika zákonné právní úpravy. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 8, s. 221 a n.

kteřou zvolila Česká republika⁴⁷, se jevila pro EU jako nedostatečná, tak úprava zvolená Španělskem či Německem nebyla nijak zmíněna. Dá se tedy říci, že Komise EU vyjádřila tichý souhlas s jimi zvolenou koncepcí a považuje jejich vnitrostátní úpravu za vyhovující obsahu rámcových rozhodnutí.⁴⁸

4.3 Mezinárodní dokumenty pojednávající o dané problematice

Zaměříme-li se pouze na kontinentální typ právní kultury, lze hovořit o prvních pozitivních diskuzích ohledně zavedení institutu v souvislosti s Mezinárodním sjezdem trestního práva v Bukurešti roku 1929. Prvními závaznými mezinárodními dokumenty na poli této oblasti se staly Evropská úmluva zakládající Evropské společenství uhlí a oceli z roku 1951 a Úmluva zakládající Evropské hospodářské společenství pro atomovou energii z roku 1957. Od konce 70. let se pak začaly objevovat požadavky na zavedení institutu zejména na půdě OSN, Rady Evropy, Evropské unie a na řadě vědeckých fór. Příkladem může být rezoluce přijatá v roce 1994 v rámci XV. Mezinárodního kongresu trestního práva v Rio de Janeiru, která výslovně doporučuje sankcionovat právnické osoby, které se dopustily protiprávního jednání v oblasti ochrany životního prostředí.⁴⁹

Na mezinárodní úrovni však nelze hovořit o jednotné úpravě této problematiky, neboť povaha dokumentů je velmi rozdílná. Některé dokumenty stanoví přímo povinnost zavést trestní odpovědnost právnických osob, jiné však mají jen povahu doporučení.

Vzhledem k tomu, že se Česká republika stala signatářem několika mezinárodních dokumentů⁵⁰, které obsahují požadavek na zavedení odpovědnosti právnických osob a jejich sankcionování, bylo povinností státu se s tímto vypořádat. Dalším důvodem pro zahájení diskuzí byl vstup ČR do Evropské unie. Před přijetím ZTOPO byla Česká republika posledním členským státem EU bez příslušné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob⁵¹ a začala se

⁴⁷ V té době byl vedle správního trestání právnických osob zaveden pouze institut jednání za jiného a jedinou trestněprávní sankcí, kterou bylo možno právnické osobě uložit, bylo zabránění věci či jiné majetkové hodnoty.

⁴⁸ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 26 – 27.

⁴⁹ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 71.

⁵⁰ Jedná se zejména o Úmluvu o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích z roku 1997, Trestněprávní úmluvu o potlačování financování terorismu přijatou Valným shromážděním OSN v roce 1999 a Trestněprávní úmluvu o korupci a její Dodatkový protokol taktéž z roku 1999.

⁵¹ FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha. Linde, 2012, s. 25 – 26.

objevovat hrozba, že díky nezavedení institutu kolektivní odpovědnosti se do ČR začnou stahovat sídla mezinárodních právnických osob za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání.⁵²

4.4 Argumentace pro a proti zavedení institutu

Trestní odpovědnost právnických osob je velmi kontroverzním tématem trestněprávní teorie. Jejím zavedením dochází k odklonu od základních principů kontinentální evropské právní kultury, která je založena na individuální trestní odpovědnosti. Zavedení tohoto institutu je pak průlomem do integrity klasického systému trestní odpovědnosti a je sporné, zda je takový zásah ku prospěchu či nikoliv.⁵³ V této pasáži se budu věnovat argumentaci ohledně zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice.

4.4.1 Důvody svědčící pro zavedení

Nejprve se budu zabývat argumentací kladnou a důvody, které byly pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Tyto lze obecně shrnout pod pojem „kriminálněpolitické důvody“. Prvním argumentem je souhrn několika fenoménů dnešní doby, které lze shrnout pod pojmem „globalizace ekonomiky“. Jedná se především o rozvoj průmyslové společnosti, sílící reálnou moc právnických osob, rozmach jejich protispolečenských aktivit a v důsledku toho také ohrožení hospodářské stability. Rozvoj společnosti s sebou nevyhnutelně přinesl nové jevy a v souvislosti s nimi je třeba plasticky upravit i právní řády tak, aby byly schopny reagovat na nově vzniklé situace. *„Výrazný nárůst počtu právnických osob i jejich ekonomická síla způsobují, že se právnické osoby staly extrémně silnými faktory ovlivňujícími zločin v určitých specifických oblastech (finančnictví, ekonomie, životní prostředí). Tato zločinnost vyvolává přirozenou odpověď společnosti, odpověď, kterou trestní právo neznající trestní odpovědnost právnických osob není schopné podat. Přijetí trestní odpovědnosti právnických osob musí společností umožnit „pochopit, že riziko je větší než zisk“.*⁵⁴ Nutno také brát v potaz, že činnost právnické osoby může být podnětem ke zločinnosti osoby fyzické nebo fyzická osoba může využívat osobu právnickou k zastření své

⁵² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 471

⁵³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 366.

⁵⁴ PLANQUE, J.-C. *La Détermination de la personne morale pénalement responsable*. Paris: L'Harmattan, 2003, s. 27.

trestní činnosti. Dalším neblahým důsledkem rozvoje společnosti se stalo znečišťování životního prostředí, které je dnes prakticky nejvíce ohrožováno právě činností právnických osob. V této souvislosti se uvádějí příkladem mnohé ekologické katastrofy často zaviněné právě právnickými osobami.⁵⁵

Druhým důvodem svědčícím pro zavedení institutu je nemožnost prosazení individuální trestní odpovědnosti. Díky technickému rozvoji je organizační struktura právnických osob stále propracovanější a složitější a dohledání možného pachatele, fyzické osoby, je čím dál tím obtížnější. Fyzické osoby využívají složitou strukturu organizací jako bariéru, za kterou se skrývají a počítají s tím, že jejich trestná činnost nebude díky tomu odhalena. Další překážkou je často značný časový odstup od spáchání trestného činu, který pak velmi ztěžuje dokazování. Jako příklad lze opět uvést delikty proti životnímu prostředí, které se často projeví až po delší době a poté je dokazování již takřka nemožné. V případě, že dojde k dohledání konkrétního pachatele a jeho pohnání před soud, nedokládá to ještě efektivnost takového postihu a už vůbec tím nedochází k zamezení možnosti páchaní další trestné činnosti právnickou osobou. Trest uložený fyzické osobě pak může být pro osobu právnickou neadekvátně mírný, neboť člověka lze potrestat jen trestem odpovídajícím jeho poměrům na základě zásady přiměřenosti, a tak právnická osoba, která využívá fyzické osoby jako nástroje k páchaní trestné činnosti, nebude v zásadě postižena téměř vůbec. Z těchto důvodů lze dojít k závěru, že „[...] trestní odpovědnost právnických osob může vyplňovat mezeru sankcionování tam, kde nelze dovodit individuální trestní odpovědnost. K tomuto jevu „bariér individuální trestní odpovědnosti“ dochází tam, kde relevantní rozhodnutí uvnitř právnických osob jsou přijímána kolektivními orgány, nebo tam, kde uvnitř právnických osob nejsou vytvořeny dostatečně transparentní a jednoznačné organizační struktury, umožňující dovodit individuální trestní odpovědnost.“⁵⁶ Proto jsou někdy záměrně vytvářeny takové struktury, které umožňují uniknutí odpovědnosti, a trestní stíhání fyzické osoby zpravidla ztroskotává na nemožnosti prokázat kauzální nexus. Implikací je pak většinou odsouzení nepravého viníka, což narušuje základní principy trestního práva. Jak je zcela běžné, tak proti této argumentaci existuje řada protinázorů. Pro názornost lze uvést příkladem jednu z idejí, která konstatuje, že zavedením kolektivní trestní odpovědnosti dojde k odpoutání pozornosti od individuální

⁵⁵ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 81 – 87.

⁵⁶ Tamtéž, s. 89.

odpovědnosti a může docházet až k tomu, že budou trestány jen právnické osoby, za které se budou ukrývat osoby fyzické.⁵⁷

Třetím významným argumentem pro zavedení institutu jsou mezinárodní závazky a doporučení, ke kterým se stát zavázal. Dokumentů, které doporučují zavedení kolektivní trestní odpovědnosti, stále přibývá, mění se pohled na trestní odpovědnost a dochází k jejímu zavádění v mnoha státech Evropy. To pochopitelně ovlivňuje i smýšlení o zavedení institutu do českého právního řádu.⁵⁸

Neméně významným argumentem je vymezení práv a povinností právnických osob tak, aby byly ve vzájemné rovnováze. Právnické osobě se postupně dostává stejných práv jako osobám fyzickým, a proto by měla mít i stejné povinnosti. Neexistuje žádný důvod „[...] proč právě právnickou osobu vylučovat z trestní odpovědnosti, když prakticky veškeré jiné atributy samostatného a samostatně odpovědného subjektu veškerých právních vztahu (s výjimkou práv týkajících se výlučně biosociální podstaty člověka jako fyzické osoby) jsou právnickým osobám právním řádem přiznávány.“⁵⁹

Předposledním argumentem pro zavedení je současná nevyhovující a nedostatečná úprava mimotrestními normami, nejčastěji normami správního práva. Reakce správního práva na protispolečenské aktivity právnických osob spočívala v zakotvení speciálních správních deliktů, jejichž pachatelé mohou být právnické osoby, a sankcí, které za ně mohou být uloženy. Represivní účinky však nejsou dostačující, neboť v rámci správního trestání lze právnické osoby postihovat jen omezeně. Nejčastější sankcí, kterou je postihována právnická osoba, je peněžitý trest (lze dokonce uložit ve větší výši než je tomu tak v trestním právu). Nicméně tento způsob úpravy se u nás projevil jako nedostačující. Vytkána byla především roztržitost, nejednotnost, komplikovanost a chybějící úprava základních institutů jako je např. zánik trestnosti, zásady pro ukládání sankcí a mnoho dalších.⁶⁰ Úprava správního trestání je roztržitěna do mnoha zákonů, z nichž každý jednotlivě upravuje skutkové podstaty, sankce, lhůty a orgány rozhodující o deliktech.⁶¹ Nicméně někteří jsou toho názoru, že nedostatky administrativněprávního postihu právnických osob, nejsou argumentem pro

⁵⁷ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 87 – 92.

⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 368.

⁵⁹ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 94.

⁶⁰ Tamtéž, s. 94 – 95.

⁶¹ JANDA, P. Trestní odpovědnost právnických osob. *Právní fórum*. 2006, č. 5, s. 170.

zavedení trestněprávního konceptu a že „[...] všechny jsou řešitelné i za situace, že i nadále by se jejich postih odehrával na platformě správního práva.“⁶² Z dalších argumentů lze uvést, že správní právo je založeno na zásadě objektivní absolutní odpovědnosti, která umožňuje postih právnické osoby i za delikty nevyžadující zavinění. A nakonec nutno uvést, že administrativněsprávní řešení je plné mezer⁶³, které by zavedením trestního institutu byly vyplněny.⁶⁴

Na předchozí argument nedostatečné úpravy prostřednictvím mimotrestních norem navazuje neuspokojivá propracovanost mimotrestních řízení. Správní právo nedisponuje dostatečnými prostředky, které by poškozenému zaručovaly uplatnění všech jeho práv, a proto se trestní úprava odpovědnosti jeví jako vhodnější a účinnější.⁶⁵

4.4.2 Důvody svědčící proti zavedení

Navzdory tomu, že se v posledních letech prosazují čím dál tím více názory svědčící pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, je třeba zmínit i argumentaci protikladnou, která se co do míry rovná argumentaci kladné.

Celkem očekávaný je argument založený na faktu, že právnická osoba je pouhou fikcí a není způsobilá jednat zaviněně. Základem teorie fikce právnických osob se stalo učení Friedricha Carla von Savignyho (viz výše), kterou potvrzuje i zásada římského práva „societas delinquere non potest“, která byla donedávna základem kontinentální právní kultury. Právnická osoba je osobou fiktivní, která nemůže být pachatelem trestného činu a tedy ani nemůže jednat protiprávně. Nicméně právnická osoba jedná prostřednictvím svých statutárních orgánů a potom se toto jednání přisuzuje právě právnické osobě. V tomto kontextu tedy čistá teorie fikce již není myslitelná a Savignyho názor o vyloučení právnických osob jako subjektů trestních vztahů je považován za překonaný.⁶⁶ Ohledně způsobilosti právnické osoby jednat, odpůrci zavedení kolektivní odpovědnosti konstatují, že „tradiční individuální trestní právo je pevně spjato s psychickými stavy, vlastnostmi a projevy, vyjadřovanými takovými pojmy, jako je vina,

⁶² KRÁL, V. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 8, s. 222 a n.

⁶³ Zcela chybí abstraktní a generální platná pravidla chování, dle kterých by se právnická osoba měla chovat.

⁶⁴ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 95 – 96.

⁶⁵ Tamtéž, s. 96 – 97.

⁶⁶ ROHÁČ, I. Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právnických osob. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 52 – 54.

*zavinění, chtění, vědění, vytykatelnost, sociálně etický odsudek. Všechny tyto pojmy mají svůj pevně ustálený smysl pouze ve vztahu k fyzickým osobám, jejich použití ve vztahu k právnickým osobám, které nemají psychiku, je nepřipadné.*⁶⁷

Oponenti však namítají, že pokud jsou právnické osoby způsobilé být nositeli práv a povinností, nutně také musí být způsobilé jednat ať už v souladu či v rozporu s právními pravidly.

Druhým pádným důvodem svědčícím proti zavedení institutu je geneze kolektivní viny a s tím související možná nespravedlivost trestních sankcí vůči nevinným osobám. Institut trestní odpovědnosti právnických osob je v rozporu s jednou ze základních zásad trestního práva, zásadou personality trestů, neboť trest postihuje celou právnickou osobu včetně jejích členů, kteří protiprávně nejednali nebo v době spáchání trestného činu ani nebyli členy konkrétní právnické osoby. Proti tomu argumentuje prof. Musil, který uvádí: „*analogické sekundární účinky trestů se projevují i při trestání fyzických osob – např. uvězněním živitele rodiny je ohrožený sociální status celé rodiny.*“⁶⁸ Dále však přiznává, že tento účinek je u právnických osob citelnější. Vcelku překvapivým je argument prof. Jelínka, který uvádí, že: „*proti námitce, že potrestáním právnické osoby jsou postiženi i nevinní členové sdružení, lze uvést, že i oni přeci měli hospodářský prospěch z protiprávního jednání právnické osoby.*“⁶⁹ Je tedy možné, že ona hrozba potrestání nevinných osob by mohla preventivně působit na celou právnickou osobu, která by se pak mohla vyvarovat protiprávního jednání.⁷⁰

S tímto dále souvisí argument ohledně trestních sankcí ukládaných právnickým osobám, které jsou dle odpůrců kolektivní odpovědnosti nevhodné a neúčelné a argument, že trestní právo má působit „ultima ratio“. Protiprávní jednání právnických osob lze řešit i jinými prostředky (např. administrativněsprávní koncepce – viz výše), které by mohly efektivně trestat právnické osoby za předpokladu vytvoření vhodného systému. Trestní právo by pak nastupovalo opravdu až „ultima ratio“ v případě porušení či ohrožení zájmů či společenských hodnot, které jsou chráněny trestním zákonem, a v případě, že alternativní prostředky ochrany selhaly. Byl by tak naplněn další ze základních

⁶⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 369.

⁶⁸ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, č. 7 – 8, s. 5 a n.

⁶⁹ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 101.

⁷⁰ ROHÁČ, I. Důvody „proti“ zavedení trestnej zodpovednosti právnických osob. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 56.

principů trestního práva – princip subsidiarity trestní represe. Nadto tuto tezi podporuje ještě fakt, že „zavedení jiného druhu odpovědnosti právnických osob (než trestní odpovědnosti) nedeformuje tradiční principy trestní odpovědnosti, zejména princip „*nullum crimen sine culpa*“, princip individuální trestní odpovědnosti a princip „*ne bis in idem*“ (v systému pravé trestní odpovědnosti právnických osob se připouští souběžné trestní stíhání právnické osoby a fyzické osoby za stejný skutek).“⁷¹ Proti tomu však svědčí fakt, že pravá trestní odpovědnost byla zavedena ve státech náležejících do kontinentálního evropského právního okruhu, aniž by došlo k rozvrácení konceptů trestního zákonodárství. Dále lze namítat, že postih s využitím trestněprávních prostředků je zbytečně nákladný. Proto se odpůrci zavedení trestněprávního postihu právnických osob přiklánějí k řešení prostřednictvím správněprávní úpravy, která je dle jejich slov rychlejší, efektivnější a hospodárnější. Co se týká samotného ukládání sankcí, tak odpůrci jsou toho názoru, že trestní sankce neplní vůči právnickým osobám svůj účel generální a individuální prevence. Nicméně na toto lze reagovat vhodným rozšířením katalogu trestů, jak se stalo v několika evropských státech (Slovensko, Polsko, Maďarsko, Francie a další).⁷²

Oponenti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob uvádějí jako další argument přetíženost trestního soudnictví. S tímto argumentem nelze než souhlasit, neboť v současné době je v České republice trestní soudnictví zahlceno a trpí zdlouhavým vyřizováním trestních věcí. Na závěr lze ještě zmínit argument dvojího postihu právnické osoby a vyhýbání se trestní odpovědnosti. Oponenti zavedení uvádějí, že fyzická osoba je trestána dvakrát, jednou v rámci individuální a jednou v rámci kolektivní odpovědnosti. Tento argument považuji za vcelku lichý, neboť pokud jsou sankce adresovány rozdílným subjektům, nejde o dvojí potrestání. Nakonec posledním argumentem je snaha vyhnout se trestní odpovědnosti znemožněním výkonu rozhodnutí nebo likvidací samotné právnické osoby. Jedná se o situace, kdy je právnická osoba založena s úmyslem spáchat protiprávní jednání a následně poté je zlikvidována s úmyslem vyhnout se tak odpovědnosti a následnému postihu. Nicméně i tento problém lze překonat vhodnou úpravou právního nástupnictví.

⁷¹ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 102.

⁷² Tamtéž, s. 101 – 106.

4.5 Završení cesty k zavedení institutu

Přijetí vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim mělo dlouhý vývoj a cesta, která k tomu vedla, byla někdy značně klikatá.

Diskuze o přijetí tohoto zákona započaly až na konci 90. let 20. století⁷³, nicméně do pohybu se věci daly až s rokem 2000. Tehdy Otakar Motejl (tehdejší ministr spravedlnosti) ustanovil specializovanou komisi, která se měla zabývat otázkou zavedení institutu kolektivní odpovědnosti do českého právního řádu. Komise vypracovala závěrečnou zprávu, ve které však nedospěla k jednoznačnému závěru, neboť při jednáních nedošlo ke shodě. Jediným jednoznačným závěrem, ke kterému komise dospěla, bylo, že žádný mezinárodní dokument v té době Českou republiku nezavazoval k zavedení institutu. Dokonce ani právo EU neobsahovalo povinnost k jeho zavedení a tedy nic nebránilo samotnému vstupu České republiky do EU. Dále byly ve zprávě shrnuty argumenty pro a proti zavedení právě trestní odpovědnosti. V rámci diskuzí panovala neshoda ohledně toho, zda je nutné trestní odpovědnost zavést či zda bude postačovat zavedení administrativněprávní koncepce. V případě, že by byla zavedena trestněprávní koncepce, usoudila komise, že bude postačovat, budou-li se trestní předpisy vztahovat pouze na právnické osoby s povahou korporace (s tím, že bude vyňat stát a územně samosprávné celky). Doporučena byla úprava s taxativním výčtem trestných činů, zavedení paralelní trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob za tentýž skutek a zachování principu zavinění. Nicméně vzhledem k neshodě ohledně nutnosti zavedení byly učiněny dva možné závěry, a to že dále bude sledována možnost zavést tento institut v rámci reformy trestního práva, anebo bude muset být zdokonalena úprava správního trestání a Česká republika bude sledovat administrativněprávní koncepci.⁷⁴

Dalším krokem směřujícím k zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob v ČR byl rok 2004, kdy se Legislativní rada vlády vyslovila pro její zavedení. Krátce na to byl předložen návrh zákona Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Nicméně hned v prvním čtení byl návrh zamítnut 69 poslanci (49 poslanců bylo pro). Zamítnutí návrhu bylo doprovázeno značnou kritikou návrhu a vůbec myšlenky zavedení tohoto institutu v České republice. Kritizována byla

⁷³ V roce 1998 byl zaveden institut jednání za jiného do trestního zákoníku s možným uložením trestu zabránění věci či jiné majetkové hodnoty.

⁷⁴ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013, s. 16 – 18.

nadbytečnost takové úpravy, obavy z kriminalizace podnikání, nekvalita návrhu, přílišná složitost a šíře úpravy, která umožňuje postihnout osoby, které neměly s protiprávním jednáním právnické osoby co dočinění apod. Dále byla kritizována některá konkrétní ustanovení navrhované úpravy např. možnost trestat právnickou osobu za jednání zaměstnance při plnění jeho pracovních úkolů, zbytečně široký výčet trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit (včetně např. znásilnění), chybějící úprava promlčení a ostatních základních pojmů. Po zamítnutí již nebyl předložen žádný další návrh zákona.⁷⁵

„Variantou k nepřijatému zákonu byl pak věcný záměr zákona o odpovědnosti právnických osob za správní delikty spáchané jednáním, které je u fyzických osob postihováno jako trestný čin a k jehož postihu u právnických osob zavazuje mezinárodní smlouva nebo právní předpis Evropských společenství, který byl zpracován na základě usnesení vlády č. 64 ze dne 23. 1. 2008 ke Koncepci boje proti organizovanému zločinu, přičemž předkladatelem materiálu bylo Ministerstvo vnitra.“⁷⁶ Věcný záměr se pak zabýval nejen řešením v rámci správního práva jako možné alternativy k řešení prostřednictvím úpravy v právu trestním. Jak plyne z důvodové zprávy k věcnému záměru zákona, tak byla navržena 4 možná řešení této problematiky – řešení v oblasti trestního práva, v oblasti správního práva, kombinovaným řešením v oblasti práva správního i trestního a nulovou variantou. Jako nejvhodnější byla shledána varianta v oblasti práva trestního, která však nebyla považována za politicky přijatelnou vzhledem k odmítnutí ZTOPO z roku 2004. Úprava prostřednictvím správního práva byla také zamítnuta a to především z důvodů omezené možnosti mezinárodní spolupráce při postihu právnických osob a efektivního vedení řízení proti nim. Základem této koncepce bylo spáchání správního deliktu s nutností přijetí nového zvláštního zákona, který by rozpracoval danou problematiku podrobněji (především skutkové podstaty správních deliktů, sankce za ně, základy odpovědnosti, příslušnost správního orgánu k projednávání atd.). Správní řízení by pak bylo nezávislé na trestním řízení vedeném proti fyzickým osobám a důkazy by se prováděly zvlášť. Tím však na světlo vyvstala hrozba možné neefektivnosti mezinárodní spolupráce. Třetí koncepce spočívala v dualitě trestního a správního práva. Hmotněprávní úprava by byla zakotvena ve správním

⁷⁵ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013, s. 18 – 19.

⁷⁶ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 86.

právu ve formě správních deliktů a procesněprávní úprava by spočívala v trestním právu, kdy samotný proces by probíhal v rámci trestního řízení před příslušným soudem. Fyzické i právnické osoby by pak byly stíhány v trestním řízení souběžně a za jednání fyzických osob, které by naplnily znaky skutkové podstaty správního deliktu, by mohla být stíhána i právnická osoba. Tato varianta byla stále řešením, které spadalo do oblasti trestního práva, avšak jiným způsobem. Vytýkána jí byla především omezenost postížitelnosti jednání právnické osoby právě hmotněprávní úpravou správních deliktů a nutnost podstatné úpravy a rozšíření ustanovení trestního řádu. Posledním možným řešením bylo ponechání tehdejšího stavu, tzv. nulová varianta. Prakticky by nedošlo k žádným změnám ve smyslu požadavku mezinárodních dokumentů na zvedení účinných, přiměřených a odstrašujících sankcí pro právnické osoby a proto byla tato koncepce od počátku odmítána.⁷⁷

Nakonec po mnoha diskuzích bylo ministrem vnitra a předsedou Legislativní rady vlády doporučeno řešení cestou trestního práva. V roce 2010 došlo k uklidnění politické situace, kdy se začala objevovat poptávka po zavedení kolektivní odpovědnosti v rámci tzv. protikorupčního balíčku a byla vypracována „Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky právnických osob za jednání“, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy. Na jejím základě byl vypracován návrh ZTOPO, který byl následně na konci roku 2010 předložen vládě. Následný sled událostí nabral vcelku rychlý spád. Na konci února roku 2011 vláda přijala návrh zákona a postoupila ho Poslanecké sněmovně. Ta jej schválila v září a postoupila jej dále k projednání Senátu, který vyjádřil svůj souhlas v říjnu. Poté byl návrh zaslán prezidentu republiky,⁷⁸ „ [...] který jej v rámci své diskrece z důvodu zavedení kolektivní viny do českého právního řádu, postihu nevinných osob a špatně zpracované úpravy procesních otázek trestního stíhání vetoval.“⁷⁹ Návrh se tak vrátil zpět do Poslanecké sněmovny, která prezidentovo veto nadpoloviční většinou všech svých poslanců přehlasovala, a tak byl zákon dne 22. 12. 2011 publikován ve Sbírce zákonů. Stanovená legisvakanční lhůta byla velice krátká, neboť zákon nabyl účinnosti dne 1. 1. 2012, což je velice krátká doba k tomu, aby se veřejnost s novým zákonem seznámila.⁸⁰

⁷⁷ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 86 – 89.

⁷⁸ Tehdejším prezidentem byl prof. Ing. Václav Klaus, CSc.

⁷⁹ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 89.

⁸⁰ Tamtéž, s. 89.

Vítězem se nakonec stal model pravé trestní odpovědnosti. Ten „[...] byl v České republice zvolen zejména z toho důvodu, že v rámci něho lze právnickou osobu postihnout i v případě, že se nepodaří prokázat, která konkrétní fyzická osoba spáchala trestný čin (z důvodu složité organizační struktury, dělby pravomocí atd.), i když je zcela nepochybné, že ke spáchání trestného činu došlo v rámci dané právnické osoby a v její prospěch. Jiné modely než pravá trestní odpovědnost (tzv. nepravá trestní odpovědnost zpravidla na základě tzv. „vedlejších důsledků trestného činu“ nebo „zvláštních sankcí blížících se ochranným opatřením“) samostatný postih právnické osoby dostatečně neumožňují a činí jej víceméně závislý na postihu konkrétní fyzické osoby.“⁸¹

⁸¹ ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 22.

5. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice

Dne 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který se skládá z 6 částí a 48 paragrafů a obsahuje jak hmotněprávní tak procesněprávní úpravu. S přijetím tohoto zákona lze hovořit o dovršení reformy trestního práva hmotného v ČR. Cílem této kapitoly bude stručně přiblížit zákon jako celek, poukázat na některá problematická ustanovení, zamyslet se nad existující a chystanou novelizací a zhodnotit dosavadní aplikační praxi tohoto zákona.

5.1 Základní charakteristika zákona

Povaha zákona a jeho zařazení v rámci právního řádu ČR je upraveno hned zpočátku ZTOPO. Je zcela logické, že tento zákon lze označit za jeden z pramenů trestního práva. Co se týče jeho povahy, lze hovořit o tzv. vedlejším trestním zákoně čili zákon je ve vztahu speciality k trestnímu zákoníku i trestnímu řádu, jak uvádí § 1 odst. 2 ZTOPO. Stejně postavení má také zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.⁸² Stejně tak bude-li se konat řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, použijí se přiměřeně ustanovení zákona o mezinárodní justiční spolupráci.

Jak jsem již uvedla, tento zákon lze považovat jen za jakýsi doplněk trestní odpovědnosti osob fyzických, což plyne především z povahy zakotvení tohoto institutu do zvláštního zákona, z omezeného rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, z omezeného výčtu trestných činů a z redukce principů uplatňujících se u odpovědnosti osob fyzických. V této souvislosti lze např. upozornit na omezení zásady teritoriality u právnických osob (viz dále) či na absenci pasivního principu personality⁸³ v ZTOPO. I přesto je zavedení ZTOPO obrovským zásahem do dosavadních principů, které ovládaly české trestní právo. Zákon přináší dvě nové zásady, a to zásadu souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby a zásadu přechodu trestní odpovědnosti

⁸² JELÍNEK, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 92.

⁸³ Tento princip je upraven v § 7 odst. 2 TZ. Dle komentáře k TZ princip pasivní personality či zásada ochrany občana a obyvatele „*spočívá v tom, že se podle zákona České republiky posuzuje trestnost činu, který byl v cizině spáchán cizincem proti našemu občanu nebo obyvateli bez státní příslušnosti, který má na území naší republiky povolen trvalý pobyt. Přitom však musí být respektováno cizí trestní právo, neboť musí jít o čin, který je v místě jeho spáchání trestný, anebo jde o místo spáchání, které nepodléhá žádné trestní pravomoci (např. Antarktida).*“

na právního nástupce právnické osoby, které značně modifikují použití tradiční zásady individuální trestní odpovědnosti fyzických osob za jejich jednání.⁸⁴

Samotný účel zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob zákon neuvádí, lze jej však nalézt v důvodové zprávě či jej vysledovat ze samotného textu zákona. Důvodová zpráva uvádí, že trestním postihem právnických osob se sleduje účinnější ochrana společenských zájmů. Vzhledem k možnosti uložit právnické osobě citelnější sankce nežli osobě fyzické, se předpokládá ovlivnění chování právnické osoby s cílem preventivně předcházet páchání trestné činnosti právnickou osobou. Vedle ochrany nejdůležitějších právních statků společnosti je účelem ZTOPO také upravit zvláštnosti postupu orgánů činných v trestním řízení vedeného proti právnickým osobám. Normy zákona jsou ze své povahy zavazující, neboť jsou součástí veřejného práva, které je upraveno normami kogentní povahy.⁸⁵

5.2 Působnost zákona

V souvislosti s přípravami zákona bylo nutné vypořádat se s otázkou působnosti zákona s ohledem na specifika, která trestní řízení proti právnickým osobám zahrnuje.

Jak je známo, existují čtyři druhy působnosti. ZTOPO se vypořádává pouze se třemi z nich, konkrétně s působností místní, osobní a věcnou. Působnost časová zákonem upravena není. Vzhledem k zařazení zákona jako tzv. vedlejšího a k úpravě v ustanovení § 1 odst. 2 je nutno počítat se subsidiárním užitím trestního zákona i trestního řádu.

Je otázkou, zda absence úpravy časové působnosti byla záměrem či legislativním nedostatkem zákonodárce. Vzhledem k absenci této úpravy je nutno přihlídnout k subsidiárním trestněprávním předpisům, kterými jsou trestní zákoník a trestní řád, a aplikovat zásady v nich uvedené. V rámci odborné veřejnosti se objevil názor, že je tato skutečnost opomenutím či nedostatkem a je třeba příslušná ustanovení o časové působnosti do zákona doplnit. Nicméně tento názor nebyl přijat a zůstal osamocen, když se odborníci přiklonili k názoru, že šlo o zákonodárcův záměr. Tak či onak je nutné aplikovat příslušná ustanovení subsidiárních právních předpisů a tedy aplikovat základní zásady trestního práva,

⁸⁴ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 15.

⁸⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 51 – 53.

zejména zákaz retroaktivity, otázky trestnosti činu, doby jeho spáchání a užití konkrétního zákona v době rozhodování o trestném činu. Na základě těchto zásad obecně platí, že trestnost činu se posuzuje dle zákona účinného v době spáchání skutku (podle pozdějšího pouze je-li to ve prospěch) a trestní řízení se provádí zásadně dle zákona účinného v době provádění úkonu. S ohledem na zásadu zákazu retroaktivity nelze stíhat právnické osoby za skutky, kterých se dopustily před 31. 12. 2011, a to ani v případě, že naplnily znaky skutkové podstaty správního deliktu, neboť zde chybí znak trestnosti jednání. Pokud by bylo možné stíhat právnickou osobu za jednání učiněná před 1. 1. 2012, šlo by jednoznačně o porušení základní zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege* (neboli žádný zločin a žádný trest bez zákona).⁸⁶ V důsledku absence předchozí úpravy tohoto institutu není možné trestně stíhat ani taková jednání, ve kterých právnická osoba v souvislosti s jejími předchozími činy pokračuje i za účinnosti ZTOPO. V této souvislosti vyvstává v okruhu laické veřejnosti otázka, zda nebylo možné zvolit úpravu, která by toto umožňovala. Na jednu stranu se dá říci, že chápu obavy laické veřejnosti, na stranu druhou však jako budoucí právník nemohu souhlasit. Vzhledem k okolnosti, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je u nás novinkou, nebylo prakticky možné zvolit jiné řešení, které by neohrožovalo základní zásady, na kterých je české trestní právo vystavěno. Je na místě zdůraznit, že činy spáchané před nabytím účinnosti zákona či pokračující jednání právnických osob lze stále stíhat na základě správních předpisů, a tak postihnout právnické osoby za správní delikty jimi spáchané. Tedy není možná situace, jak se někteří domnívají, že by některé právnické osoby zcela unikly postihu za jejich protiprávní jednání.

Základním principem ovládajícím místní působnost zákona je princip teritoriality, který je však do jisté míry omezen. Omezení spočívá ve faktu, že zákon se vztahuje pouze na trestné činy právnických osob spáchané na území ČR právnickou osobou, která zde má sídlo, podnik, organizační složku či zde alespoň vykonává činnost nebo má na území státu svůj majetek. V případě účastenství budou použity stejné principy jako u osob fyzických. Dalším principem ovládajícím místní příslušnost je princip *personality*, který je ochuzen o princip *passive personality*. Na základě tohoto principu se zákon aplikuje i na takové

⁸⁶ SÝKORA, M. Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 125 – 128.

trestné činy, které byly spáchány právnickou osobou v cizině, má-li tato osoba sídlo v ČR. Některé trestné činy se posuzují dle ZTOPO bez ohledu na místo činu a osobu pachatele – tzv. zásada univerzality. Jedná se o trestné činy směřující vůči zvláště důležitým zájmům a jejich taxativní výčet je uveden v § 7 ZTOPO. Nadto lze stíhat podle tohoto zákona i právnické osoby, které spáchaly trestný čin ve prospěch jiné právnické osoby mající sídlo na území ČR – tzv. subsidiární zásada univerzality, která se uplatní na všechny trestné činy uvedené v § 7 ZTOPO.⁸⁷

Působnost osobní je vymezena v § 6 zákona negativně. Je tedy zakotveno, kdo je z působnosti zákona vyňat. Jedná se o Českou republiku, která je vyňata v celém rozsahu její činnosti včetně všech jejích organizačních složek, a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Pokud nejde o tyto případy, zákon se vztahuje na všechny právnické osoby soukromého i veřejného práva, takže škála možných pachatelů je opravdu široká.⁸⁸

Věcná působnost, tj. otázka rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, je upravena v § 7 ZTOPO taxativním výčtem trestných činů, za které právnická osoba může být trestně odpovědná. Otázka rozsahu kriminalizace je od počátku zdrojem mnoha diskuzí a je považována za jeden z největších nedostatků úpravy. Já se jí budu podrobněji věnovat později v rámci novelizace ZTOPO.

Na konec je působnost zákona modifikována ustanovením § 5 ZTOPO, který ji může rozšířit či naopak zúžit na základě uzavřené mezinárodní smlouvy, které se ČR stala signatářem.

5.3 Pachatel, nepřímý pachatel, spolupachatel a účastník

U fyzické osoby je určení pachatele vcelku jednoduchou záležitostí, neboť se jím rozumí osoba myslící, cítící a mající vůli tj. živý člověk. Naproti tomu u osob právnických je tento úkol značně ztížen s ohledem na jejich povahu. Právnické osoby jsou abstraktní útvary, které mohou svou vůli projevat pouze prostřednictvím jednání osob fyzických, které jednají jménem právnické osoby, v jejím zájmu či v rámci její činnosti za podmínky, že je takové jednání právnické osobě přičitatelné (viz § 8 odst. 1 ZTOPO). V návaznosti na předchozí, zákon definuje pachatele v § 9 ZTOPO, kterým stanovuje pachatelem právnickou osobu, které lze přičítat porušení či ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem. Dále

⁸⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 473 – 474.

⁸⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 374 – 375.

za pachatele považuje i právnickou osobu, která ke spáchání činu užila jiné právnické či fyzické osoby⁸⁹ s tím, že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost osoby fyzické a naopak. V takové situaci je právnická osoba tzv. nepřímým pachatelem a je možno ji postihnout stejně jako pachatele.

Spolupachatelství je upraveno v § 9 odst. 3 ZTOPO a lze o něm hovořit v případě, že je trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž je alespoň jedna osobou právnickou. Tyto osoby jsou pak odpovědné zvlášť, jako by trestný čin každá z nich spáchala sama. Trestným činem právnické osoby spáchaným ve spolupachatelství se tedy rozumí takový protiprávní čin, který je spáchán s jinou fyzickou či právnickou osobou společným jednáním a který je možný právnické osobě přičíst. K posouzení, zda jde o společné jednání či nikoliv, je použitelná dosavadní teorie i judikatura, která stanovuje následující podmínky. Každý ze spolupachatelů naplní svým jednáním všechny znaky skutkové podstaty trestného činu nebo alespoň některý ze znaků a skutková podstata daného trestného činu je pak naplněna souhrnem těchto jednání či jednání každého ze spolupachatelů je alespoň článkem řetězu, přičemž jednotlivé činnosti působí současně či postupně ve vzájemné návaznosti a směřují k přímému vykonání trestného činu, přičemž ve svém celku pak tvoří jeho skutkovou podstatu. Na rozdíl od spolupachatelství u fyzických osob není u právnických osob vyžadován společný úmysl mezi osobou fyzickou a právnickou, což je dáno tím, že trestní odpovědnost právnické osoby jako spolupachatele je založena na teorii přičitatelnosti a nikoliv zavinění. Nicméně společný úmysl musí být dán u osoby jednající za právnickou osobu dle § 8 odst. 1 a 2 ZTOPO. Chyběl-li by tento úmysl, jednalo by se pouze o souběžné pachatelství fyzické a právnické osoby.⁹⁰ I u zdánlivě jasné otázky jakou je spolupachatelství, vyvstává v praxi řada otazníků. Je-li trestný čin právnické osoby spáchán pouze prostřednictvím jednání osob fyzických, je otázkou, zda takové jednání, které je pojmovým znakem trestného činu právnické osoby, lze zároveň přičítat jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. V této souvislosti je tedy nutné zabývat se myšlenkou, zda vůbec fyzické osoby, které jednaly za osobu právnickou, mohou být považovány za spolupachatele. Dle mého názoru je

⁸⁹ Tzv. živý nástroj – tato osoba sama v trestněprávním smyslu vůbec nejedná nebo jedná, ale díky některé z okolností vylučujících protiprávnost není trestně odpovědná či osoba jedná, ale nejedná zaviněně – takovéto osoby pak nejsou odpovědné vůbec nebo jen omezeně, např. jsou stíhány za kulpózní trestný čin.

⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 236 – 237.

v tomto případě spolupachatelství vyloučeno, neboť přistoupili-li bychom na myšlenku, že je toto možné, došli bychom k absurdnímu závěru, že jde o spolupachatelství vždy, je-li protiprávní jednání činěné dvěma a více osobami. Situace by pak byla taková, že téměř všechna takováto protiprávní jednání by byla postižitelná vyšší trestní sazbou, což jistě nebylo úmyslem zákonodárce.

Nakonec zbývá k vyložení pojem účastník, který je uveden v názvu § 9 ZTOPO, kdy se však o něm samotný text tohoto paragrafu již nezmiňuje a nijak ho nevykládá. To však neznamená, že u právnické osoby není možno spáchat trestný čin v účastenství. Na tomto místě je třeba pomoci si ustanovením § 1 odst. 2 ZTOPO, které zakládá subsidiární použití trestního zákoníku, ve kterém je institut účastenství samozřejmě zakotven. Trestní zákoník upravuje účastenství v užším slova smyslu v § 24, kterým se pak rozumí organizátorství, návod a pomoc.⁹¹ Ve všech těchto případech účastník úmyslně přispívá k naplnění znaků skutkové podstaty konkrétního trestného činu, i když sám tyto znaky přímo nenaplnuje. Na základě subsidiárního použití trestního zákoníku je tedy možné, aby sama právnická osoba byla účastníkem (organizátorem, návodcem či pomocníkem) při páchání trestné činnosti bez ohledu na to, zda se bude účastnit trestného činu osoby fyzické či jiné osoby právnické. Stále však bude muset být naplněna podmínka dle § 8 ZTOPO, tj. bude jednat fyzická osoba (viz § 8 odst. 1 písm. a), b), c) či d) ZTOPO), jejíž jednání lze přičíst osobě právnické (viz § 8 odst. 2 ZTOPO). Mimoto je možná i situace, kdy se na trestném činu právnické osoby bude podílet osoba fyzická, avšak tato osoba nesmí naplnit podmínky stanovené v § 8 ZTOPO.⁹² Vzhledem k tomu, že je účastenství dle TZ vybudováno na zásadě závislosti trestní odpovědnosti účastníka na trestní odpovědnosti hlavního pachatele (tzv. zásada akcesority účastenství), posuzuje se organizátorství, návod a pomoc jako účastenství až v případě, že se hlavní pachatel o trestný čin alespoň pokusil.⁹³ Nepůjde-li ani o pokus spáchání trestného činu, mohou být účastníci odpovědni jen za přípravu trestného činu dle § 20 TZ. S ohledem na to, že účastenství může být někdy dokonce i závažnější než pachatelství, je jeho trestnost posuzována dle ustanovení o trestnosti pachatele.⁹⁴

⁹¹ Účastenství v širším slova smyslu zahrnuje i institut spolupachatelství.

⁹² Naplnila-li by tyto podmínky, jednalo by se o pachatelství, nikoliv účastenství.

⁹³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 231 – 232.

⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 338 – 339.

5.4 Aplikační nesnáze po přijetí NOZ

Odborné diskuze, které předcházely přijetí ZTOPO, se shodly na závěru, že právnická osoba musí být chápána jako subjekt s vlastní vůlí, tj. na základě organické teorie. Dle důvodové zprávy však přenechává vymezení tohoto pojmu na právu soukromém. OZ z roku 1964 pojem právnické osoby konkrétně neupravoval. S účinností NOZ roku 2014 však přichází zákonná definice právnické osoby, která je vystavěna na modernizované teorii fikce, se kterou je však neslučitelná koncepce trestní odpovědnosti právnických osob a vyvstává tak řada aplikačních problémů.

První aplikační nesnázi, která se projevila s účinností NOZ je fakt, zda vůbec právnická osoba může odpovídat za trestné činy dle ZTOPO. Nešťastným se jeví ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO, který říká, že *„trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný [...]“*. Byla-li tato věta navázána na OZ z roku 1964, který vycházel z organické teorie, nevyvstával žádný problém. Ale s účinností NOZ a nového zakotvení koncepce právnické osoby přichází na mysl mnoho otázek. NOZ přiznává právnickým osobám právní osobnost (způsobilost mít práva a povinnosti), ale o jejich svéprávnosti se nezmiňuje. Skutečnost, že právnická osoba není svéprávnou lze doložit i ustanovením § 151 odst. 1 NOZ, podle kterého: *„zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli“*. Není-li tedy právnická osoba nadána vůlí, logicky nemůže mít svéprávnost ani samostatně právně jednat. Tato mezera je vyplněna ustanovením § 164 odst. 1 NOZ, který uvádí, že jednání za právnickou osobu provádí člen statutárního orgánu jako její zástupce. *„Vycházíme-li z toho, že právnická osoba není svéprávná a sama o sobě nemůže jednat, potom nedává rozumný smysl tvrzení, že trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin atd. Aby byl zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v souladu s konstrukcí právnické osoby jako fikce, potom by správná formulace měla skutečně znít např.: „právnická osoba odpovídá za protiprávní činy“ nebo „za trestný čin právnické osoby se považuje protiprávní čin spáchaný“ nebo podobně. Do doby, kdy bude zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahovat formulaci „trestný čin spáchaný*

právníckou osobou“, lze oprávněně namítat, že právnícká osoba sama trestný čin spáchat nemohla.“⁹⁵

Jak již bylo řečeno, právnícká osoba jako taková není nadána vlastní vůlí, nemůže podle ní jednat a ani ji navenek projevovat. Zákonem je tedy stanoveno, že jednání právnícké osoby představuje její projevy vůle, které jménem právnícké osoby činí její orgány či zástupci jako fyzické osoby. Právní následky spojené s těmito projevy vůle se pak přičítají přímo právnícké osobě jako subjektu práva a tedy i protiprávní jednání některého ze členů voleného orgánu je pro právníckou osobu zavazující. Tři základní předpoklady, které musí být naplněny, aby bylo možné uvažovat o přičtení některého z trestných činů, uvedených v § 7, právnícké osobě lze vyčíst z dikce § 8 odst. 1 ZTOPO. Jedná se o předpoklad jednání jménem právnícké osoby, v jejím zájmu či v rámci její činnosti. *„Všechny tyto korektivní znaky jsou stanoveny k vyloučení excesů jednajících osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d), je třeba je vykládat spíše restriktivně, a to s přihlédnutím ke smyslu a účelu zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim.“⁹⁶*

5.4.1 Jednání jménem právnícké osoby

Prvním předpokladem, který je třeba splnit, aby bylo možné přistoupit k samotnému přičtení jednání právnícké osobě, je sousloví „spáchání jménem právnícké osoby“. Jednat jménem právnícké osoby jsou schopny subjekty uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) ZTOPO, kterými jsou statutární orgán, jeho členové či jiné osoby k tomu oprávněné, osoby vykonávající řídicí či kontrolní činnost u právnícké osoby, osoby vykonávající rozhodující vliv na její řízení nebo zaměstnanci a osoby v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů.

Za účinnosti OZ z roku 1964 bylo stanoveno, že *„právní úkony právnícké osoby činí ti, kteří jsou k tomu oprávněni smlouvou o zřízení právnícké osoby, zakládající listinou nebo zákonem“*, tj. statutární orgány. V souladu s tím byl i obchodní zákoník z roku 1991, dle kterého *„právnícká osoba jedná statutárním orgánem nebo za ni jedná zástupce“*. ZTOPO na dikci těchto zákonů plně navazoval. Nicméně již za účinnosti OZ z roku 1964 panovaly mezi odbornou veřejností rozdílné názory na toto ustanovení. Kamenem úrazu byly neshody, zda

⁹⁵ BERAN, K. Trestní odpovědnost právníckých osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7 – 8. s. 179 a n.

⁹⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právníckých osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 191.

se pod pojem „jednání jménem právnické osoby“ zařazuje i jednání jejího zástupce. Jednání statutárních orgánů, jež jednají jménem právnické osoby, je v zásadě neomezené a zavazuje právnickou osobu i v případě, překročí-li meze svého oprávnění. Na druhé straně jednání zástupce, který překročil své oprávnění (typicky založené plnou mocí), je pro právnickou osobu nezavazující a přičítá se pouze zástupci, který pak plně nese odpovědnost z toho plynoucí. Dědič se Šámalem se s výkladem ve svém komentáři vypořádali následovně. Dle jejich názoru zástupce právnické osoby nutně musí překročit svá oprávnění, aby mohl jednat protiprávně, a tedy příslušné ustanovení ZTOPO je nutno vykládat tak, že rozhodující je pro takové jednání pouze skutečnost, zda daná osoba má právní titul či nikoliv, jinak by bylo toto ustanovení neaplikovatelné. Není pak rozhodující, zda jednání založené na právním titulu je či není překročením zástupčího oprávnění. Pánové tedy postavili na roveň jednání orgánů právnické osoby a jednání zástupce. Otázkou však zůstává, zdali zástupce má právní titul, překračuje-li meze jeho zmocnění. Pokud právnická osoba nezmocní zástupce k určitému jednání, tak tento zástupce nemá k takovému jednání žádný právní titul a tedy nejedná jménem právnické osoby. S přijetím NOZ je problematika „jednání jménem právnické osoby“ ještě složitější. Jak jsem již zmínila, dle NOZ právnická osoba není svéprávná, neboť za ni rozhodují a její vůli nahrazují členové jejích orgánů a tito ji pak zastupují ve všech záležitostech. Na tomto podkladě pak můžeme konstatovat, že právnická osoba nikdy jednat sama nebude a bude vždy zastoupena. Pokud nebudeme považovat protiprávní jednání zástupce za jednání jménem právnické osoby, nebude nikdy splněn předpoklad, že protiprávní čin bude spáchán jménem právnické osoby. Šámal a Dědič toto nepřipouštějí a považují tento závěr za nepřijatelný. Nicméně např. Beran považuje takový výklad za nepřípustný a pohybuje se preter legem, neboť za takové situace by bylo na rozhodnutí soudu, co by mělo být považováno za trestný čin. Proto je toho názoru, že by se zákon v tomto znění neměl aplikovat a měl by být uveden do souladu se současným právním řádem v rámci standardního legislativního procesu.⁹⁷

⁹⁷ BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7 – 8. s. 179 a n.

5.4.2 V zájmu právnické osoby

Slovní formulace „jednání v zájmu právnické osoby“ se také neukazuje jako úplně šťastná volba. Autoři komentáře ke ZTOPO si toto spojení odůvodňují, ale dle mého názoru použití takového sousloví není zcela vhodné.

Zájem je v této souvislosti chápán v nejširším možném smyslu, tj. spočívá v získání jakékoliv výhody právnickou osobou (je zcela irelevantní, zda jde o majetkový, nemajetkový či jiný zájem). Nicméně v návaznosti na předchozí text a konstatování, že dle NOZ právnická osoba nemá vlastní vůli, je nutné položit si otázku, zda osoba bez vůle může mít nějaký zájem.

I pokud bychom přistoupili na fakt, že právnická osoba má zájem na spáchání trestného činu, musíme zvážit ustanovení zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. ZOK v § 51 upravuje pravidlo podnikatelského úsudku, dle kterého „*pečlivě a s potřebnými znalostmi jedná ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace*“.⁹⁸ Na základě tohoto ustanovení lze tedy hovořit o jakési legalizaci protiprávního jednání, pokud je toto jednání učiněno v obhajitelném zájmu právnické osoby. V takové situaci by nebyla odpovědná fyzická osoba, která takové jednání provedla, ale pouze osoba právnická, což lze považovat za vskutku nepřijatelné.

Na základě výše uvedených poznatků se tedy jeví použití sousloví „jednání v zájmu“ jako nevhodné a mělo by dojít buď k jeho vypuštění nebo by mělo být nahrazeno jiným vhodnějším výrazem. Inspirací by pro zákonodárce mohly být zahraniční úpravy, které zvolily sousloví „jednání ve prospěch“. Toto spojení se jeví jako výstižnější s odůvodněním, že pro většinu právnických osob je typický majetkoprávní charakter, kdy majetek je třeba považovat za základ možnosti právnické osoby se zavázat. Z toho vyplývá, že zájem právnické osoby bude mít majetkový efekt, který lze zahrnout pod označení „prospěch“.⁹⁹

Proti této argumentaci se důrazně ohrazuje Šámal a kolektiv v komentáři ke ZTOPO s poznatkem, že použití slova „prospěch“ nemusí být vždy dostačující. Příkladem uvádějí situaci, kdy je způsobena škoda, aniž by nutně trestný čin musel být výsledkem porušení povinností. Otázkou však je, zda se i v takové situaci dá hovořit o zájmu právnické osoby či zda nejde pouze o využívání

⁹⁸ BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7 – 8. s. 179 a n.

⁹⁹ Tamtéž.

právnícké osoby jako nástroje k získání výhod pro jednající osoby. V této situaci jde spíše o spáchání trestného činu na úkor právnické osoby a měly by tak být postihnuty pouze jednající osoby.¹⁰⁰

Z výše uvedených důvodů tedy považuji aplikaci slova „prospěch“ za vhodnější formulaci. Nicméně nebránila bych se ani úplnému vypuštění tohoto spojení s tím, že by bylo nahrazeno např. výslovným ustanovením hovořícím o excesech jednajících fyzických osob. Ze samotné povahy jednání za právnickou osobu vyplývá, že toto jednání má být prováděno ve prospěch právnické osoby. Je-li však provedeno takové jednání, které je v její neprospěch, čili je na úkor této právnické osoby, bylo by pak možné tuto situaci zahrnout pod excesivní jednání osob jednajících za právnickou osobu a sousloví „jednání v zájmu právnické osoby“ by mohlo být vypuštěno.

5.4.3 *Jednání v rámci činnosti právnické osoby*

Přistoupíme-li na fakt, že naplnění předchozích dvou podmínek je problematické, ne-li nemožné, tak třetí alternativní podmínka „jednání v rámci činnosti“ právnické osoby bude zřejmě nejfrekventovanější. Nicméně i o této podmínce vedou odborníci trestního práva spory. Jedni považují za činnost právnické osoby jednání související s předmětem její činnosti či podnikání, který je stanoven v právním předpise, zřizovací listině, stanovách či příslušném rejstříku. Tedy protiprávní jednání zaměstnance-pokladníka, který se dopustí podvodu vůči jiné osobě, a tím dojde k jeho vlastnímu obohacení, nebude zakládat trestní odpovědnost dotčené právnické osoby. Jiní však považují za jednání v rámci činnosti právnické osoby její reálnou činnost, kdy stanovy a ostatní dokumenty slouží pouze jako pomůcka k vymezení této činnosti.¹⁰¹ Elementární logika mi napovídá, že důležitější bude činnost reálná před činností deklarovanou.

S přijetím NOZ je však sousloví „jednat v rámci činnosti“ problematické bez ohledu na to, v jakém z výše uvedených smyslů ho chápeme. NOZ hovoří o tom, že právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se vymezené subjekty dopustí „při plnění svých úkolů“ (viz § 167 NOZ) . Na druhé straně ZTOPO hovoří o přičtení jednání, ke kterému došlo „při činnosti právnické osoby“. Prostřednictvím gramatického výkladu lze dospět k závěru, že ZTOPO rozšiřuje

¹⁰⁰ BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7 – 8. s. 179 a n.

¹⁰¹ Tamtéž.

deliktů způsobit právnických osob nad rámec NOZ. „Nelze totiž bez dalšího vyloučit interpretaci, že pokud statutární orgán vybočí ze svých úkolů, zároveň však přitom spáchá trestný čin „při činnosti právnické osoby“, bude za tento trestný čin právnická osoba trestněprávně odpovědná. To však již nebude platit v případě soukromoprávní odpovědnosti, neboť se nebude jednat o protiprávní čin, jehož se statutární orgán dopustil při plnění svých úkolů, nýbrž o *exces*. [...] Může se proto stát, že trestný čin bude přičten podle § 8 odst. 2 určité právnické osobě, ta ale za škodu tímto trestným činem způsobenou nebude odpovídat.“¹⁰²

Tímto se však dostáváme do rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, neboť má-li být pojem trestný čin právnické osoby vykládán ve spojení s touto zásadou, není možné, aby trestní odpovědnost právnické osoby byla širší než deliktů odpovědnost v soukromém právu. Toto nastoluje další otázku, a to do jaké míry je slučitelná zásada subsidiarity trestní represe se zásadou souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby. Autoři komentářů ke ZTOPO uvádějí, že trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby jsou na sobě nezávislé, neboť pachateli jsou zde dva různé subjekty, a tedy není zde narušena zásada *ne bis in idem*. Beran však trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby nepovažuje za zcela souběžnou. Tvrdí, že tyto zásady jsou subsidiárně souběžné, tedy primárně by se měl postih zaměřovat na osoby fyzické a teprve tehdy, není-li to postačující, přistoupit k potrestání osoby právnické.¹⁰³

Za příklad, jak se lépe vypořádat s touto problematickou pasáží, lze opět použít zahraniční úpravu, v tomto případě švýcarskou. Švýcarský trestní zákoník přímo promítá zásadu subsidiarity trestní represe s ohledem na právnické osoby do textu zákona, když stanoví: „*Byl-li při výkonu obchodní činnosti v rámci podnikatelského záměru právnické osoby spáchán zločin nebo přečin a tento čin nemůže být kvůli vadné organizaci právnické osoby přičten žádné konkrétní fyzické osobě, je zločin či přečin přičten právnické osobě.*“ Trestní odpovědnost právnické osoby tak nastává za situace, kdy není možné odhalit konkrétního viníka. Stát pak tímto činí právnickou osobu spoluodpovědnou a ta ani nemá

¹⁰² BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7 – 8. s. 179 a n.

¹⁰³ Tamtéž.

možnost zprostit se odpovědnosti prokázáním, že učinila vše nezbytné, aby protiprávnímu jednání předešla.¹⁰⁴

V souvislosti se všemi shora uvedenými argumenty se plně ztotožňují s názory, že je nutné upravit ZTOPO tak, aby byl v souladu s novou úpravou soukromého práva v NOZ. Díky nepřesnostem v úpravě jsou nyní soudy nuceny sahat po interpretaci ZTOPO *preater legem*, kdy tento postup lze v rámci trestního práva shledat vskutku nežádoucím. Aby byl ZTOPO v souladu s koncepcí NOZ, Beran navrhuje, aby první věta § 8 odst. 1 ZTOPO zněla: „*Za trestný čin právnické osoby se považuje protiprávní čin spáchaný za právnickou osobu nebo v její prospěch, jednal-li tak při plnění svých úkolů (...)*“.¹⁰⁵

5.5 Přičitatelnost

Další podmínkou trestní odpovědnosti právnické osoby je přičitatelnost, tj. že právnické osobě lze přičíst jednání fyzické osoby. Otázka přičitatelnosti je jádrem ZTOPO a důvodem, který vedl k přijetí institutu trestní odpovědnosti právnických osob v České republice, neboť dříve docházelo k vyhýbání se trestnímu stíhání fyzickými osobami, které se odvolávaly na to, že jednaly na základě rozhodnutí kolektivního orgánu právnické osoby. V důsledku toho se individuální trestní odpovědnost fyzické osoby stala v některých případech neprokazatelnou.¹⁰⁶

Bez jakýchkoliv pochybností lze konstatovat, že individuální trestní odpovědnost ovládá zásada zavinění jako jedna z nejzákladnějších zásad trestního práva v ČR. Tato zásada však vzhledem k zvláštnostem právnické osoby jako takové (především fakt, že právnická osoba postrádá volní a intelektovou způsobilost) nelze v tomto případě použít.¹⁰⁷ Proto ZTOPO zavádí institut přičitatelnosti, kdy zaviněné jednání určité kategorie osob se za určitých okolností přičte právnické osobě. Proto lze na tomto místě hovořit o fikci zavinění.

Zavedení pojmu není na půdě trestního práva žádnou novinkou a lze ho nalézt v řadě dokumentů Rady Evropy či EU, ale i v národních právních řádech několika evropských států. Nicméně ani použití tohoto pojmu se neobešlo bez

¹⁰⁴ POŠÍKOVÁ, L. Trestní odpovědnost právnických osob ve švýcarské právní úpravě. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 354.

¹⁰⁵ BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 7 – 8. s. 179 a n.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11, s. 20.

¹⁰⁷ VIDRNA, J.; PERGL, R. Přičítání. *Trestní právo*. 2011, č. 6, s. 17.

kritiky, když např. Fenyk považuje zvolený pojem za zavádějící s argumentací možného vytvoření iluze, že lze pod tento pojem zahrnout i posuzování přičetnosti právnické osoby. Dle jeho slov je vhodnější použití pojmu „vytýkatelnost“, který je pak chápán jako komisivní i omisivní objektivně zjištěné formy chování.¹⁰⁸

V institutu přičitatelnosti dochází ke spojení fyzické a právnické osoby s trestným činem, neboť činnost každé právnické osoby je velice úzce spojena s lidským faktorem, který zde hraje nesmírnou roli. Odpovědnost právnické osoby založenou na institutu přičitatelnosti je třeba chápat jako zvláštní odpovědnost za zavinění, která je odlišná od institutu zavinění u osob fyzických. I přes to na této odlišnosti nelze založit fakt, že se jedná o objektivní odpovědnost. K přičtení jednání právnické osobě je nutné splnit podmínky stanovené v § 8 odst. 1 ZTOPO. První podmínkou je, že trestný čin musí být spáchán jménem právnické osoby, v jejím zájmu či v rámci její činnosti (viz výše) a druhou, že se musí jednat o jednání protiprávní. Poté lze na základě ZTOPO rozlišovat dva typy přičitatelnosti dle § 8 odst. 2.

Jako první zákon uvádí přičitatelnost trestného činu právnické osobě za jednání jejich orgánů či oprávněných osob, které jsou uvedeny v § 8 odst. 1 písm. a) až c)¹⁰⁹, a to ve všech případech jejich jednání. Toto ustanovení je pak doplněné odst. 3, který stanoví, že nepodaří-li se zjistit konkrétní jednající fyzickou osobu, tak je k odpovědnosti opět volána osoba právnická. Tedy ze zákona vyplývá právnické osobě povinnost činit preventivní opatření k odhalování protiprávního jednání a v případě, že je tato povinnost porušena, je právnická osoba povinna nést následky v podobě přičtení protiprávního jednání na její účet. Může se jednat o případ, kdy se prokáže, že protiprávního jednání se dopustil někdo z představenstva společnosti, ale nebude jisté, který konkrétní člen se protiprávního jednání dopustil, a tedy ho nebude možné potrestat.

Druhým případem, kdy lze právnické osobě přičíst jednání jiného je protiprávní jednání zaměstnance či osoby v obdobném postavení při plnění jejich pracovních úkolů, a to na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánu právnické osoby či v případě, že oprávněné osoby neprovedly vhodná opatření

¹⁰⁸ FENYK, J. Vytýkatelnost činu právnické osobě v návrhu českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: ZÁHORA, J., *Aktuálne otázky trestného zákonodárstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám*. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2012, s. 68.

¹⁰⁹ Jedná se o statutární orgán, jeho členy či jiné osoby oprávněné jednat jménem či za právnickou osobu, osoby vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost nebo osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby, jestliže jejich jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost.

k zabezpečení kontroly nad činností zaměstnanců anebo opatření k zamezení či odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Na závěr se chci zmínit ještě o zvláštních případech, kdy se uplatní přičitatelnost a jednání fyzické osoby bude považováno za jednání osoby právnické. Tyto zvláštní situace lze rozdělit do dvou skupin. První jsou ustanovení § 8 odst. 4 písm. a) až c), které se snaží zabránit pachateli zneužití povahy a účinků některých právních úkonů. Jedná se o případy přičtení jednání, ke kterému došlo před vznikem právnické osoby; o jednání právnické osoby, která byla později prohlášena za neplatnou; a o právní úkony zakládající oprávnění k jednání, které jsou neplatné či neúčinné. Toto ustanovení lze však považovat za nadbytečné, neboť trestní zákoník obsahuje téměř totožnou úpravu v § 114 odst. 2. Druhá skupina je upravena pod písmenem d) v § 8 odst. 4. Pro založení individuální trestní odpovědnosti je nutné, aby fyzická osoba byla trestně odpovědná. Toto ustanovení však připouští, aby právnické osobě byla přičtena i taková jednání, která jsou učiněna trestně neodpovědnou fyzickou osobou (typicky je-li oslabena volní složka zavinění). Nicméně i toto ustanovení nelze aplikovat úplně na všechny možné situace. Pokud nastanou okolnosti vylučující protiprávnost (např. krajní nouze, svolení poškozeného či přípustné riziko), tak nedojde k přičtení ani právnické osobě.¹¹⁰

5.6 K přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce

Další novinka, kterou přijetí ZTOPO přináší, je nová zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. Do té doby byl trestněprávní vztah mezi orgány činnými v trestním řízení a pachatelem ryze osobní povahy. Pokud po spáchání trestného činu fyzická osoba následně skonala, došlo k zániku trestněprávního vztahu a zanikla práva a povinnosti z něj vyplývající. ZTOPO však tento princip mění zavedením nové základní zásady trestního práva v § 10. Tato úprava řeší situace, kdy dojde k zániku či přeměně právnické osoby, která má právního nástupce. Bez zakotvení této úpravy by mohlo dojít k situaci, že právnická osoba bude založena s úmyslem spáchat trestný čin a následně zlikvidována z důvodu uniknutí trestnímu stíhání. Je nepochybné, že takovýto stav je pro společnost nežádoucí.

¹¹⁰ FENYK, J.; SMEJKAL, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 42 – 43.

Dle ustanovení § 10 přechází trestní odpovědnost právnické osoby na všechny její právní nástupce a je-li jich více, přihlédně soud při rozhodování o vině a trestu i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly užitky a výhody ze spáchaného trestného činu, popř. i k tomu, v jakém rozsahu právní nástupce pokračuje v činnosti související se spáchaným trestným činem. Při možnosti uložení úhrnného, souhrnného či společného trestu se obdobně použijí příslušná ustanovení trestního zákoníku. Není-li však vzhledem k povaze právního nástupnictví uložení možné, uloží se trest samostatný. Nakonec zákon zakotvuje, že se výše uvedená pravidla použijí i za situace, kdy dojde ke zrušení právnické osoby po pravomocném skončení trestního stíhání – jinak řečeno je-li zrušena pravomocně odsouzená právnická osoba k nějakému trestu a nestihne-li ho vykonat, její právní nástupce je k tomu za ni povinen.

Zaměříme-li se detailněji nad na první pohled vcelku jasným ustanovením § 10 ZTOPO, vyvstane nám na mysl řada otázek. V jakém rozsahu je myšlen přechod práv? Jde o sukcesi singulární či univerzální? Jaký je rozsah subjektů, které mohou být právním nástupcem? V jakých situacích k přechodu může dojít? Jaký význam má procesní ustanovení § 32 ZTOPO vzhledem k § 10?

Na otázku, v jakých situacích dojde k přechodu na právního nástupce, každého logicky napadne, že tak nastane v případě zániku právnické osoby. Podíváme-li se však na fungování široké škály právnických osob, zjistíme, že k přechodu práv může dojít i v řadě jiných situací např. při přeměně obchodní společnosti. Vzhledem k tomu, že zákon výslovně neuvádí přechod v případě „zániku“ právnické osoby, považují i ostatní situace za myslitelné. Samotná důvodová zpráva k ZTOPO uvádí, že k přechodu dochází i v případě, kdy právnická osoba nezaniká. V takové situaci se však navíc uplatní i § 8 odst. 1 a 2 ZTOPO o přičitatelnosti. Např. dojde-li k převodu části podniku, tak původní právnická osoba bude trestně odpovědná právě na základě přičtení dle § 8 ZTOPO a právnická osoba, na kterou přešla nějaká práva a povinnosti bude právním nástupcem dle § 10 ZTOPO.

Další spornou otázkou je, zda se nástupnictvím rozumí univerzální či singulární sukcese, tedy zda jde o přechod všech práv a povinností nebo zda lze ustanovení ZTOPO použít i při přechodu jednotlivého práva či povinnosti. Dle Šámala se zákon vztahuje na případy univerzální sukcese. Situace, kdy by se jednalo i o sukcesi singulární, považuje za neodpovídající záměru zákonodárce a tvrdí, že by tato situaci mohla vést ke zcela nelogickým až absurdním závěrům.

Argumentaci staví i na důvodové zprávě k zákonu, kde zákonodárce uvádí jako inspiraci rakouský Spolkový zákon o odpovědnosti sdružení za trestné činy z roku 2005. Dle tohoto zákona lze posuzovat jako univerzální nástupnictví i dílčí právní nástupnictví, pokud jsou zachovány majetkové poměry a v činnosti právnické osoby je dále pokračováno. Za těchto předpokladů lze hovořit o univerzálním nástupnictví, které je za určitých podmínek modifikováno singulárním. Vzhledem k tomu, že dle důvodové zprávy z tohoto zákona ZTOPO vychází, lze usuzovat, že otázka právního nástupnictví nebyla myšlena ve smyslu singulární sukcese. Jinak s tímto problémem nakládá Fenyk a Smejkal, kteří považují za právní nástupnictví jak singulární tak univerzální sukcesi. Právním nástupnictvím jsou pak podle nich myšleny situace uvedené v § 32 odst. 11 ZTOPO¹¹¹, případně jiné obdobné úkony, kdy dochází k dispozici se subjektem, tedy právnickou osobou. Pokud dochází k dispozici s objektem, majetkem, nejde o právní nástupnictví dle ZTOPO.¹¹² Dovolila bych si souhlasit spíše s názorem Šámala, neboť pokud by se nástupnictví vztahovala pouze na přeměny právnických osob, bylo by možné vyhnout se trestní odpovědnosti převedením právnické osoby na jinou s použitím tzv. bílého koně. Nadto vykládat hmotněprávní ustanovení § 10 prostřednictvím procesněprávního § 32 ZTOPO nepovažuji za vhodné. Z logiky věci a argumentací výše uvedenou tedy nelze právní nástupnictví omezovat pouze na přeměny právnických osob.

K rozsahu subjektů, které se mohou stát právním nástupcem, lze dovodit z dikce „*všechny právní nástupce*“, že se bude jednat i o nástupce nástupců. Tedy situaci, kdy právní nástupce právnické osoby opět zanikne, přemění se či převede část podniku na další osobu. S tímto souvisí i otázka dovození zavinění právního nástupce. Ačkoliv ZTOPO je založen na zásadě přičitatelnosti, v případě ustanovení § 10 odst. 1 lze hovořit o ryzí formě objektivní odpovědnosti. Původní návrh zákona počítal se subjektivní podmínkou, avšak později od ní bylo upuštěno.¹¹³

Poslední poznámkou k přechodu trestní odpovědnosti je otázka, zda je možný přechod i na fyzickou osobu. Z logiky věci se automaticky nabízí odpověď, že nikoliv, neboť trestní odpovědnost fyzických osob se řídí výlučně

¹¹¹ Přeměny právnické osoby.

¹¹² ŠÁMAL, P. K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 169 – 176.

¹¹³ FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha. Linde, 2012, s. 101.

trestním zákoníkem. Jako příklad bych uvedla zrušení společnosti bez likvidace a převod jmění, včetně práv a povinností z pracovněprávních vztahů, na jediného přejímajícího společníka. V tomto případě je právním nástupcem fyzická osoba, u které se však dle základních zásad trestního práva uplatní individuální trestní odpovědnost, včetně odpovědnosti za zavinění. Taková osoba by mohla odpovídat pouze za trestný čin podílnictví dle § 214 TZ, popř. § 215.

5.7 K zániku trestní odpovědnosti PO

Při naplnění zákonem stanovených důvodů, které nastaly po spáchání trestného činu, ale před pravomocným rozhodnutím ve věci, dochází k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby. Právo státu na potrestání pachatele je navždy vyloučeno, trestní stíhání v této věci již nelze zahájit a bylo-li zahájeno, není možné v něm nadále pokračovat. Soud k takovým důvodům přihlíží ex officio. ZTOPO uvádí dva důvody pro zánik trestní odpovědnosti, kterými jsou účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti. Teorií a praxí jsou dále přiřazeny další dva důvody, jimiž jsou milost prezidenta a zvláštní případy účinné lítosti.

5.7.1 Účinná lítost

Prvním případem, jak se zbavit trestní odpovědnosti, je projevení účinné lítosti. Účinná lítost je upravena v § 11 ZTOPO komplexně a proto není třeba subsidiárně používat trestní zákoník. Rozsah je však oproti TZ širší, neboť se účinná lítost vztahuje na všechny trestné činy, kterých se právnická osoba může dopustit.¹¹⁴ Oproti tomu trestní zákoník dovoluje využít účinnou lítost jen u trestných činů, které jsou uvedeny v § 33 TZ. Trestní zákoník se použije pouze ve dvou případech, kdy je účinná lítost upravena ve zvláštních ustanoveních. Konkrétně se jedná o § 242 a § 362 TZ, kde je dána pachateli speciální možnost projevit účinnou lítost (viz dále). Tato ustanovení se pak použijí na základě § 1 odst. 2 ZTOPO.

K naplnění podmínek účinné lítosti dle § 11 ZTOPO je vyžadováno dobrovolné upuštění právnické osoby od dalšího protiprávního jednání a alternativní naplnění jedné ze dvou stanovených podmínek. Podmínka dobrovolnosti musí být naplněna vždy. Právnická osoba musí jednat na základě vlastního rozhodnutí a bez vlivu vnějších okolností. Dobrovolnost není vyloučena

¹¹⁴ Vyjma trestného činu přijetí úplatku, podplácení a nepřímého úplatkářství – viz § 11 odst. 2 ZTOPO.

ani v případě, že k upuštění, nápravě či oznámení dojde pod tíhou strachu z možného trestního stíhání. Je-li splněna tato zákonná podmínka, lze uvažovat o dalších podmínkách, které mohou být naplněny alternativně – tedy stačí naplnit jednu z nich. Prvním z předpokladů úspěšného uplatnění účinné lítosti je odstranění nebezpečí či zamezení škodlivého následku, popř. jeho napravení. Odstraněním nebezpečí hrozícího právem chráněnému zájmu se rozumí odstranění všech možných ohrožení, ze kterých vyplývá nebezpečí vzniku újmy chráněnému zájmu. Tato podmínka předchází podmínce zamezení škodlivému následku, neboť zde se odvrací možnost vzniku poruchy. Oproti tomu zamezení škodlivému následku je možné jen u ohrožovacích a předčasně dokonaných trestných činů nevnikla-li ještě porucha, protože spočívá v zabránění samotného vzniku škodlivého následku. Pokud již k poruše došlo, přichází v úvahu jen napravení škodlivého následku. V tomto případě je vyžadováno odstranění způsobených změn na chráněném zájmu, tj. obnovení stavu, který byl před spácháním trestného činu. Druhým možným předpokladem k uplatnění účinné lítosti je učinění oznámení o trestném činu státnímu zástupci či policejnímu orgánu za předpokladu, že nebezpečí může být ještě odstraněno či může být zabráněno škodlivému následku. Zákon nestanovuje příslušnost orgánu, kterým má být oznámeno, a tedy postačí, pokud je oznámení učiněno kterémukoliv z výše uvedených. Oznámení však musí být učiněno včas a musí být dostatečně konkrétní, aby mohla být provedena příslušná protipatření. Ve všech těchto případech je většinou vyžadována aktivní činnost právnické osoby, kdy peněžitá náhrada způsobené škody není považována za dostačující (vyjma případu neodvedení daně či jiné povinné platby).¹¹⁵ Pokud by se účinná lítost dala projevit pouhým peněžitým nahrazením škody, považovala bych institut účinné lítosti za vskutku tristní.

Posouzení, zda lze případ zahrnout pod institut účinné lítosti či nikoliv, je odvislé od konkrétních okolností každé jednotlivé situace. Stejně tak, pokud se spáchání trestného činu dopustilo více právnických osob, je nutné posuzovat podmínky účinné lítosti samostatně u každé z nich. Může tedy nastat situace, že k zániku trestní odpovědnosti dojde jen u některé z nich. Na druhou stranu, pokud nejsou zcela naplněny podmínky účinné lítosti u ostatních právnických osob

¹¹⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 274 – 280.

(např. nepodaří-li se zamezit škodlivému následku), lze na takové jednání nahlížet alespoň jako na polehčující okolnost.

5.7.2 *Promlčení*

Druhým případem, který může vést k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby je její promlčení. Plynutím času postupně slábne, až pak docela zaniká, potřeba trestněprávní reakce na trestný čin, jak z hlediska prevence generální (dochází k zapomenutí, škodlivost činu se snižuje apod.), tak i individuální (nespáchá-li další trestný čin, dochází k napravení pachatele). Tedy nedojde-li k včasnému uplatnění trestní odpovědnosti vůči pachateli, tak v důsledku běhu času zaniká škodlivost trestného činu, dochází k nápravě pachatele a vzniká důvod pro zánik trestní odpovědnosti pro promlčení. Důvody pro promlčení jsou především hmotněprávní, můžeme však narazit i na příklady procesněprávní (např. obtíže při dokazování spojené s oslabením síly důkazních prostředků uplynutím času).

Úprava promlčení se v § 12 ZTOPO omezuje pouze na odkaz směřující k § 34 trestního zákoníku a jeho obdobné použití vůči právnickým osobám. § 34 TZ se tedy použije v celém svém rozsahu. Jedinou výjimku stanoví § 13 ZTOPO, který z promlčení vylučuje trestný čin teroristického útoku dle § 311 TZ, pokud byl tento čin spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin či zločin proti lidskosti dle předpisů mezinárodního práva. Ohledně promlčení ostatních trestných činů uvedených v § 7 ZTOPO platí obecná pravidla o promlčení, která jsou stanovena trestním zákoníkem. Jedinou podmínkou, kterou ZTOPO stanoví k zániku trestní odpovědnosti je uplynutí zákonem stanovené promlčecí doby. Délka promlčecí doby je stanovena shodně jako u osob fyzických dle závažnosti spáchaného trestného činu na dvacet, patnáct, deset, pět a tři léta. Stejně tak se na právnické osoby užije ustanovení o běhu, stavení a přerušení promlčecí doby. Pro počátek jejího běhu je rozhodný den ukončení protiprávního jednání, nicméně promlčecí doba začne běžet až ode dne následujícího. Na závěr je nutné mít stále na paměti, že dojde-li k promlčení u fyzické osoby, nedochází automaticky také k promlčení u osoby právnické, neboť její trestní odpovědnost se posuzuje zcela nezávisle.¹¹⁶

¹¹⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 288 – 292.

5.7.3 Další důvody vedoucí k zániku trestní odpovědnosti

Jak jsem již zmínila, k zákonným důvodům zániku trestní odpovědnosti právnické osoby přiřazuje teorie a praxe ještě důvody jiné. Jedná se o milost prezidenta republiky a tzv. zvláštní případy účinné lítosti.

Tzv. zvláštní případy účinné lítosti se týkají trestných činů, na které se obecná úprava nevztahuje, neboť je účinná lítost upravena speciálně ve zvláštním ustanovení. Konkrétně se jedná o trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (viz § 241 TZ), kdy je účinná lítost speciálně upravena v § 242 TZ tak, že trestní odpovědnost zanikne v případě, že pachatel svou povinnost dodatečně splní před vyhlášením pravomocného rozsudku ohledně tohoto trestného činu. Druhým případem je trestná čin účasti na organizované zločinecké skupině (viz § 361 TZ). Speciální ustanovení § 362 TZ stanoví, že pachatel musí projevit účinnou lítost tím, že učiní oznámení státnímu zástupci či policejnímu orgánu o organizované skupině v době, kdy ještě může být nebezpečí vzniklé trestným činem odstraněno.

O zániku trestní odpovědnosti se však dá hovořit i v případě udělení milosti prezidentem republiky. Vzhledem k tomu, že pro toto právo prezidenta republiky nejsou stanovena v ústavě ani jiných právních předpisech omezení, je možné ji použít i v případě právnické osoby. Problematické může být však její odůvodnění, neboť tento institut je založen především na zásadě humanismu ke zmírnění tvrdosti zákona. Nicméně např. důvody spočívající v odstraňování nedostatků trestněprávního systému je bezpochyby možné uplatnit i u osob právnických.¹¹⁷

U fyzických osob jako důvod k zániku trestní odpovědnosti připadá v úvahu navíc smrt pachatele. U právnické osoby smrt není možná, lze hovořit pouze o zániku právnické osoby, který může mít stejné následky jako smrt fyzické osoby. Jedná se však pouze o případ zániku právnické osoby bez právního nástupce, neboť jinak trestní odpovědnost přechází (viz výše).

5.8 Sankcionování právnických osob

„Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je samozřejmě organicky spjata s otázkou jejich sankcionování. Zavádět trestní odpovědnost právnických osob by mělo být ospravedlnitelné jen tehdy, pokud očekáváme

¹¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 274 – 275.

zvýšení efektivity trestněprávních sankcí. Zákon v této spojitosti pro označení důsledků spáchání trestného činu právnickou osobou užívá označení „trest“, případně „ochranné opatření“. Pojmově a terminologicky vhodnější by ovšem bylo hovořit nikoliv o „trestu“ pro právnické osoby, ale o „sankcích“ pro právnické osoby. „Potrestat“ lze pouze osobu fyzickou. Trest je totiž spjat s individuální vinou pachatele. Proto vhodnější by bylo hovořit o tom, že sankce ukládané právnickým osobám nejsou tresty, ale sankce svého druhu.“¹¹⁸

Sankční systém právnických osob je založen na dualismu trestních sankcí, stejně jako je tomu u osob fyzických, kdy sankce můžeme členit na tresty a ochranná opatření. S ohledem na výše zmíněné lze také namítnout, že pojem „sankcionování“ je vhodnější než pojem „trestání“ právě v souvislosti s právnickými osobami. Nicméně řada autorů argumentuje, že pokud dojde k akceptaci pojmu „trestní odpovědnost právnické osoby“, není pak třeba bránit se ani pojmu „trest“ či „trestání“.¹¹⁹

Účel sankcionování právnických osob je oproti účelu trestání osob fyzických trochu modifikovaný vzhledem k zvláštnostem samotných právnických osob. Podstata však zůstává stále stejná. Účelem je snaha zabránit v páchání trestné činnosti a odrazení právnické osoby od dalšího kriminálního jednání. Zvláštnosti trestání u právnických osob se projeví při dopadu trestní sankce na ně. Případná sankce vždy dopadá na jednotlivé fyzické osoby, ze kterých je právnická osoba tvořena. Často se může jednat i o osoby nevinné, které protiprávní jednání nemohly nijak ovlivnit. Obecně lze tedy o účelu sankcionování říci, že má výrazný preventivní účinek.¹²⁰

Právní úprava sankcí je soustředěna do ustanovení § 14 až 27 ZTOPO. Jejich výkon je pak upraven v § 38 až 41 ZTOPO, kdy nejde o kompletní či vyčerpávající právní pravidla pro ukládání sankcí a jejich výkon, neboť je stále nutné mít na paměti ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO, dle kterého se použije trestní zákoník i řád, není-li to z povahy věci vyloučeno.

¹¹⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 513.

¹¹⁹ KALVODOVÁ, V. Principy sankcionování právnických osob (Evropa a Česká republika). In: FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 71.

¹²⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 513 – 514.

5.8.1 Podmínka přiměřenosti

Princip proporcionality je v právu všudypřítomný a není proto překvapením, že se uplatní i v případě stanovení druhu a výměru sankce, která je ukládána právnické osobě za její protiprávní jednání. Toto klíčové pravidlo pro ukládání sankcí je zakotveno v § 14 ZTOPO s tím, že toto ustanovení bude při stanovení druhu a výše trestu ještě modifikováno ustanovením § 10 ZTOPO, dojde-li k přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce. V tomto smyslu bude dále roli hrát posouzení rozsahu, v jakém přešly na právního nástupce výnosy, užitky či jiné výhody ze spáchaného trestného činu a v jakém rozsahu je pokračováno v trestné činnosti, v souvislosti s nímž byl spáchán trestný čin.

Aby uložené sankce mohly splnit svůj účel a byly tak účinnými prostředky směřujícími k ochraně společnosti před protiprávním jednáním právnických osob a k jejich nápravě, musí být přiměřené. Na základě dikce § 14 ZTOPO lze vysledovat čtyři základní obecná kritéria pro ukládání sankcí právnické osobě.

Hlavním kritériem pro splnění podmínky proporcionality je povaha a závažnost spáchaného trestného činu. Povaha a závažnost trestného činu je posuzována dle ustanovení § 39 odst. 2 TZ, které se uplatní na základě § 1 odst. 2 ZTOPO i u právnických osob. Zásadním je zde význam chráněného zájmu, který byl protiprávním jednáním právnické osoby dotčen, následně způsob provedení takového činu, jeho následky, okolnosti, za kterých byl spáchán, osoba pachatele, její pohnutky, záměr či cíle. Na těchto kritériích soud zakládá své rozhodnutí o druhu a výši trestu tak, aby tento odpovídal zvláštnostem konkrétní situace. Stejně jako § 39 odst. 2 TZ se u právnické osoby uplatní i § 41 a 42 TZ zakotvující polehčující a přitěžující okolnosti. Opět je nutné vzít v úvahu zvláštnosti právnické osoby jako pachatele trestného činu, tj. soud může vzít v úvahu jen ty okolnosti, které lze u právnické osoby použít dle své povahy. Nicméně „*není vyloučeno, aby některá okolnost, která je u fyzické osoby považována za polehčující, byla naopak u právnické osoby považována za přitěžující. Například jedná-li protiprávně člen statutárního orgánu, který je ve věku blízkém věku mladistvých, což je obecná polehčující okolnost u osoby fyzické [...], pak lze právnické osobě spíš vytknout, že záměrně do takové funkce dosadila nezkušenou mladou osobu a hodnotit to jako okolnost přitěžující.*“¹²¹

¹²¹ FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha. Linde, 2012, s. 126.

Dalším kritériem pro posouzení přiměřenosti sankce jsou poměry právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích dosavadních poměrů. Jedná se o poměry, které charakterizují samotnou právnickou osobu jako předmět budoucího výkonu trestu. Především se budou zjišťovat majetkové poměry právnické osoby. Rozhodná pak bude celková ekonomická situace, nikoliv pouze její aktuální majetek. Význam zjištění majetkového základu právnické osoby podporuje i § 18 odst. 2 ZTOPO, který při stanovení výše denní sazby peněžitého trestu zakládá povinnost soudu zohlednit majetkové poměry právnické osoby. Mimo majetkového stavu právnické osoby se dále hodnotí i účinky a širší důsledky, které lze očekávat od trestu uloženého provinilé právnické osobě.¹²² Význam bude mít i druh podnikatelské činnosti včetně zohlednění velikosti osobní základny společnosti. Citelnější dopad bude mít trest pro právnickou osobu, která má mnoho zaměstnanců, zákazníků apod. než pro právnickou osobu, která je jen prázdnou schránkou. V případě velkých společností pak ale existuje hrozba, že budou potrestány i zcela nevinné osoby.¹²³ Nakonec se hodnotí, zda právnická osoba v rámci své dosavadní činnosti jednala po právu či nikoliv, a zda plnila své povinnosti a závazky.

Třetí podmínkou pro posouzení přiměřenosti ukládané sankce jsou okolnosti, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, který má strategický či obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Otázkou však je, jestli zákon tímto ustanovením neporušuje jeden z elementárních principů práva, princip rovnosti před zákonem. Vzhledem k tomu, že zákon neuvádí podrobnější podmínky pro posouzení takové skutečnosti, může nastat situace, kdy dvě právnické osoby, které se dopustí shodného protiprávního jednání, mohou být sankcionovány rozdílně.¹²⁴ Dalším problémem, který spatřuji na tomto ustanovení je benevolentnost, kterou nastoluje vůči hospodářsky či bezpečnostně důležitým právnickým osobám. U těchto subjektů bych vzhledem k jejich důležitosti dbala spíše na náležité dodržování práva. Lze říci, že ZTOPO svou benevolentností v tomto případě degraduje naplnění účelu sankce a tím i zájem na generální prevenci. Na základě výše uvedeného tedy nepovažuji toto ustanovení zákona za vhodné.

¹²² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 516 – 517.

¹²³ KLOUČEK, Z.; TOPINKA, P. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 10, s. 296 a n.

¹²⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 318.

Posledním kritériem pro posouzení přiměřenosti sankce jsou účinky a důsledky, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby. Jde o prognózu budoucího chování právnické osoby po uloženém trestu. Předmětem zkoumání je především to, zda měla sankce pozitivní účinek na činnost právnické osoby. Dá se říci, že se hodnotí vstřícnost právnické osoby k zamezení opakování trestné činnosti např. posílením kontrolního aparátu, odstranění škodlivých následků.¹²⁵

Nastane-li situace, že se po aplikaci těchto kritérií bude jevit ochranné opatření jako nepřiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu, jakož i poměrům právnické osoby, tak se na základě § 14 odst. 2 toto opatření neuloží.

Vedle výše popsaných kritérií se pro posouzení přiměřenosti sankce použijí i další zákonem stanovená kritéria (viz § 14 odst. 3 ZTOPO), jež doplňují a konkretizují obecná hlediska vymezená v prvním a druhém odstavci. Jedná se o působení právnické osoby po činu, zejména účinná snaha nahradit škodu nebo odstranit škodlivé následky činu; zohlednění zájmů třetích osob, především věřitelů, jejichž pohledávky vznikly v dobré víře a nemají původ ani nesouvisí s trestným činem právnické osoby.

5.8.2 *Systém sankcí*

Jak již bylo řečeno, systém sankcí ukládaných právnickým osobám je založen na dualismu, tj. právnické osobě lze uložit dva možné druhy sankcí. Těžištěm sankčního systému právnických osob jsou tresty, jejichž výčet je obsažen v § 15 odst. 1 ZTOPO. V současné době zákon umožňuje uložení celkem 8 druhů trestů. Vedle trestů je možné uložit právnické osobě ochranná opatření, která jsou vymezena v § 15 odst. 2 ZTOPO. Jak tresty, tak ochranná opatření, lze s výjimkami uložit samostatně či vedle sebe.

Volba sankce závisí na účelu, kterého chceme dosáhnout. Může se jednat o účel preventivní, omezující a rehabilitační, edukační či denunciační.¹²⁶ „*Tradiční dělení na represivní a preventivní sankce pak dle Heineho ztrácí na významu, neboť většina sankcí nyní směřuje k reaktivnímu přístupu. Některé sankce mohou mít škodlivé sekundární následky pro právnickou osobu, již byly uloženy. Tak například zabavení majetku společnosti může vyústit až v její konečné uzavření.*

¹²⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 518 – 519.

¹²⁶ GOBERT, J.; PUNCH, M. *Rethinking Corporate Crime*. London: Butterworths, 2003, s. 219 a násl.

*Podobně účinek špatné publicity pramenící ze zveřejnění odsuzujícího rozsudku může vést k významným ztrátám až případnému bankrotu společnosti.*¹²⁷ Soudce má možnost vybrat z osmi možných trestů. Oproti úpravě trestání fyzických osob je výčet trestů u osob právnických menšího rozsahu.¹²⁸ Z těchto osmi druhů trestů jsou čtyři zcela specifické a nelze je uložit fyzické osobě. Jedná se o zrušení právnické osoby (viz § 16 ZTOPO), zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži (viz § 21 ZTOPO), zákaz přijímání dotací a subvencí (viz § 22 ZTOPO) a uveřejnění rozsudku (viz § 23 ZTOPO). Zbývající čtyři druhy jsou stejné pro právnické i fyzické osoby a jsou jimi propadnutí majetku (viz § 17 ZTOPO), peněžité trest (viz § 18 ZTOPO), propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty (viz § 19 ZTOPO) a zákaz činnosti (viz § 21 ZTOPO). Nicméně při volbě konkrétního trestu je soudce vedle podmínky přiměřenosti sankce omezen ještě ustanovením § 15 odst. 3 ZTOPO. Zákon výslovně stanoví, že vedle peněžitého trestu nelze uložit trest propadnutí majetku. „*Důvodem je nepochybně obava o to, že uložením těchto trestů vedle sebe by byl zmařen účel trestu pro nedobytnost, resp. že tyto dva tresty se navzájem vylučují.*“¹²⁹ Stejně tak nelze uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty vedle trestu zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty. Nad tyto zákonem stanovené limity se pak z povahy věci vylučuje například i společné uložení trestu zrušení právnické osoby a trestu zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné službě či trestu zákazu přijímání dotací a subvencí. Co se týče ochranných opatření, tak právnické osobě lze uložit pouze ochranné opatření zabránění věci či jiné majetkové hodnoty.

Současná úprava sankcí pro právnické osoby se jeví jako nedostatečná. Státními zastupitelstvími je vytýkána řada skutečností. Brněnské státní zastupitelství upozorňuje na fakt, že je-li právnická osoba v insolvenční a je-li v nepříznivé finanční situaci (např. při spáchání trestného činu dle § 241 TZ neodvedení daně), neexistuje prakticky žádný vhodný trest, který by bylo možné právnické osobě uložit bez toho, aniž by neměl likvidační účinky, a řízení proti právnické osobě se stává neúčelným. Jako další nedostatek je vnímána skutečnost, že některé tresty, které je možné uložit jen právnické osobě, nejsou vyjmenovány

¹²⁷ ESER, A.; HEINE, G.; HUBER, B. *Criminal Responsibility of Legal and Collective Entities. International Colloquium Berlin 1998*. Freiburg im Breisgau: Edition Iuscrim, 1999, s. 238.

¹²⁸ Fyzickým osobám na základě § 52 TZ lze uložit 12 druhů trestů a trest výjimečný.

¹²⁹ FENYK, J.; SMEJKAL, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 70.

v trestním řádu v ustanovení zakotvujícím trestní příkaz (§ 314e TR) a tedy jim pak nelze uložit sankci formou trestního příkazu. Jedná se především o trest uveřejnění rozsudku, u kterého by tato možnost byla více než žádoucí. Dalším důvodem pro zakotvení možnosti rozhodovat ve formě trestního příkazu v řízení proti právnickým osobám je samozřejmě i zrychlení a zjednodušení celého trestního řízení. Nakonec je třeba ještě zmínit opakované návrhy ze strany státních zastupitelství volajících po zavedení institutu podmíněného odsouzení právnických osob s odůvodněním, že takto ukládané tresty by lépe mohly naplnit svou preventivní funkci.¹³⁰ S námitkami ze strany státních zástupců nelze než souhlasit, neboť se jedná o ryze praktické problémy založené na faktických zkušenostech získaných v rámci trestních řízení.

5.9 Procesní aspekty ZTOPO

Trestní řízení proti právnickým osobám je upraveno ve čtvrté části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Na základě ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO se při samotné aplikaci zákona počítá nejen s použitím jeho vlastních ustanovení, ale i s použitím procesních postupů zakotvených v trestním řádu. Trestní řád se na základě subsidiarity použije pouze v případě, kdy danou problematiku ZTOPO speciálně neupravuje či v případě nevyklučuje-li to povaha věci, a to napříč celým řízením. Vzhledem ke značně kusé úpravě řízení proti právnickým osobám v § 28 – 41 ZTOPO a subsidiárnímu užití trestního řádu mohou vyvstat dohady, co je z povahy věci vyloučeno a co naopak není. *„Nejedná se pouze o hru se slovy, ale o praktické určování procesních práv (ale i povinností) konkrétních subjektů k úkonům, které mohou mít vážné právní účinky. Výklad různých pojmů přitom může být ovlivňován zájmy orgánů činných v trestním řízení na straně jedné a zájmy podezřelých a stíhaných právnických osob na straně druhé. Protichůdné zájmy zde mohou snadno vést až k názorovým střetům, pro jejichž řešení však nebudou vždy k dispozici relevantní vodítka. Lze se proto aktuálně obávat velmi nízké úrovně právní jistoty zúčastněných stran.“*¹³¹ Příkladem lze uvést aplikaci zásady zákazu donucování k sebeobvinění (tzv. zásada nemo tenetur), kdy je otázkou, zda svědek, který je současně

¹³⁰ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2001 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 17.12.2014 (7 NZN 604/2014)*. Brno. 2014, s. 30 – 31.

¹³¹ JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 4. vyd. Praha: Linde, 2007, s. 239 – 240.

zaměstnancem stíhané právnické osoby, může odmítnout v trestním řízení výpověď na základě § 100 TR¹³²

Z důvodů omezenosti rozsahu práce se však dále nebudu podrobněji věnovat problematice procesní části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, neboť tato práce je zaměřena na hmotněprávní část zákona.

5.10 Novelizace a problematika rozsahu kriminalizace

Jak jsem již nastínila výše, za jeden z nejzávažnějších nedostatků ZTOPO je považována otázka související s rozsahem kriminalizace jednání právnických osob. Řečeno jinými slovy, otázkou je, jak široký okruh protispolečenského jednání bude postihován trestními sankcemi, tj. která jednání mají či nemají být považována za trestné činy. Na tento neustále probíraný problém reagovala novela ze srpna roku 2014, která okruh trestných činů, za které lze právnickou osobu stíhat, rozšířila.

Tato novela však nebyla prvním zásahem do znění zákona. Poprvé bylo do textu zákona zasaženo novelou č. 105/2013 Sb., která nabyla účinnosti dne 1.1.2014. Novela navazovala na návrh zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (zákon č. 104/2013 Sb.), kdy v souvislosti s jeho přijetím bylo nutné novelizovat i ostatní trestní předpisy tak, aby byla zajištěna jejich provázanost. Ve ZTOPO se jednalo o úpravu § 1 odst. 2, který upravuje postavení zákona v systému trestních předpisů, a o úpravu páté části, upravující právní styk s cizinou v šesti paragrafech. Nově byla část pátá pojmenována „řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních“ a byla omezena na jeden paragraf upravující tuto problematiku.

5.10.1 Rozsah kriminalizace v obecné rovině

Jak již bylo řečeno, určení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob znamená stanovení okruhu protispolečenských jednání, která mají či nemají být postihována státní mocí jako trestné činy. K tomuto lze zvolit jednu z několika možných variant.

¹³² ŠVÁSTA, P. Několik krátkých úvah k problematice aplikace zásady nemo tenetur na právnické osoby. *Právní prostor* [online]. 2015 [cit. 24.3.2015]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-kratkych-uvah-k-problematice-aplikace-zasady-nemo-tenetur-na-pravnicke-osoby>

Variantou číslo jedna, jak upravit rozsah kriminalizace právnických osob, je zavést odpovědnost za všechny trestné činy, jež jsou uvedeny ve zvláštní části TZ. Toto řešení může být modifikováno dodatkem „připouští-li to jejich povaha“. Právnická osoba tak bude odpovědná za všechny trestné činy, které jsou vzhledem ke zvláštnostem právnické osoby jako takové možné. Hovoříme zde o tzv. generální odpovědnosti právnických osob, která se uplatnila např. ve Francii či Rakousku. Druhým možným řešením je zavedení odpovědnosti za vypočtené trestné činy taxativně či demonstrativně vymezeným katalogem.¹³³ Příkladem odpovědnosti jen za vybrané trestné činy, u kterých to zákon výslovně stanoví, je italská, španělská či polská právní úprava. Třetí možností, která se nabízí, je trestní odpovědnost právnických osob pouze za taxativně vymezené trestné činy, u kterých potřeba je potrestat, vyplývá z mezinárodních závazků. Nakonec poslední variantou je vytvoření speciálních skutkových podstat trestných činů, které budou typické pouze pro právnické osoby.¹³⁴

Každé z těchto řešení má své klady i zápory a žádná varianta se neprokázala jako bezchybná, o čemž svědčí i rozdíly se úpravy napříč celým evropským kontinentem.

5.10.2 Stav před přijetím novely v létě 2014

V původním znění ZTOPO, které nabylo účinnosti k 1.1.2012, byla zvolena varianta, která v § 7 odst. 1 ZTOPO zavedla taxativní výčet trestných činů, za které může být právnická osoba odpovědná. Trestní odpovědnost tak byla omezena na trestné činy, jejichž znaky jsou uvedeny ve zvláštní části TZ a jejichž výčet je současně uveden v ZTOPO.

Okruh trestných činů byl vytvořen na základě mezinárodních závazků, které požadovaly zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob a kterými byla Česká republika vázána. Takto stanovený rozsah byl již v připomínkovém řízení rozšířen o daňové trestné činy z důvodů ochrany finančních zájmů státu. Následně byly ještě přidány trestný čin sjednání výhody při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži, trestný čin pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži a některé trestné činy proti životnímu prostředí (poškození vodního zdroje

¹³³ Dle mého názoru řešení úpravy prostřednictvím taxativního výčtu je za předpokladu kvalitní přípravy možné, nicméně varianta, která předpokládá demonstrativní výčet, mi přijde zcela absurdní, neboť zde díky tomu mizí právní jistota a soudům je ponechána možnost volné ruky při hodnocení, zda je za takové jednání právnická osoba postížitelná či nikoliv.

¹³⁴ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 16.

a neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu). Celkem tak bylo možné právnické osoby stíhat pro 79 trestných činů. Obsahem byly některé trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství; trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti; trestné činy proti rodině a mládeži; trestné činy proti majetku; trestné činy hospodářské; trestné činy obecně nebezpečné; trestné činy proti životnímu prostředí; trestné činy proti ČR, cizímu státu a mezinárodní organizaci; trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných a trestné činy proti lidskosti, míru a válečné trestné činy.¹³⁵ ZTOPO tedy obsahoval průřezově trestné činy z celého trestního zákoníku (kromě první hlavy, kde jsou upraveny trestné činy proti životu a zdraví).

Prakticky ihned po nabytí účinnosti ZTOPO se začaly objevovat kritiky zaměřené proti stanovenému taxativnímu výčtu trestných činů. Dle mého názoru vystihl nedostatky úpravy Jelínek vcelku dobře. Za jeden z hlavních nedostatků považoval nezařazení žádného trestného činu proti životu a zdraví. Je pro něj nepochopitelné, že pakliže jsou ve ZTOPO zakotveny trestné činy, u kterých je způsobení těžké újmy na zdraví či smrti považováno jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, zcela chybí úprava trestných činů proti životu a zdraví. „*Nezařazení trestných činů proti životu a zdraví do výčtu deliktů, za které může být odpovědná právnická osoba, neumožňuje například vyvodit trestní odpovědnost právnických osob při poskytování zdravotních služeb, stejně jako odpovědnost právnických osob při poskytování dopravních služeb při způsobení dopravní nehody či havárie nebo pracovního úrazu, který je trestným činem, anebo v případech známých z aktuálního mediálního označení jako „kauza metanol“.*“¹³⁶ Toto je zajímavé i vzhledem k faktu, že návrh zákona z roku 2004 obsahoval celkem deset trestných činů proti životu a zdraví. Důvod, který vedl k jejich pozdějšímu vypuštění v dalším návrhu ZTOPO však není znám. Dále Jelínek vytýká nezakotvení některých dalších majetkových trestných činů, např. trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku, trestný čin lichvy či úpadkové trestné činy. Nakonec kritizuje i nerespektování některých základních souvislostí u jednotlivých trestných činů, kdy došlo k zařazení určitého trestného činu do výčtu v § 7 ZTOPO, avšak speciální či subsidiární obdoba takového

¹³⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 150 – 157.

¹³⁶ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 17.

trestného činu již zakotvena nebyla (např. se jedná o trestný čin vydírání, který je do výčtu zahrnut a vedle něj chybějící trestný čin loupeže, který je k tomuto ve vztahu speciality). Tyto případy pak vyvolávají pochybnosti o rovném přístupu k pachatelům, když za stejné jednání lze osobu fyzickou potrestat v rámci trestného činu loupeže a osobu právnickou jen v rámci trestného činu vydírání, tj. bude postihnuta mírnějším trestem.¹³⁷

S ohledem na výše uvedené nedostatky se tak jevila novelizace ZTOPO jako nutná.

5.10.3 Novela č. 141/2014 Sb.

Neutuchající kritika a stále palčivější potřeba dostatečného a především vhodného zakotvení rozsahu kriminalizace právnických osob dala vzniknout novým návrhům ohledně této problematiky.

Byly vytvořeny tři legislativní projekty změny současné právní úpravy. Parlamentní tisk č. 915 jako první projekt navrhoval rozšíření výčtu trestných činů o trestný čin lichvy. Druhým projektem byla novela nejen ZTOPO, ale i trestního zákoníku a trestního řádu, jež navrhovala rozšíření o trestný čin znásilnění a další dva sexuální delikty. Třetí variantou byla rozsáhlá novela ZTOPO vypracovaná na půdě Ministerstva spravedlnosti, která však v té době nebyla ještě zcela dokončena.

Vítězem se stala varianta číslo dvě a poslanecký tisk č. 996/0 úspěšně prošel legislativním procesem a byl publikován jako zákon č. 141/2014 Sb. Cílem této novely trestního práva bylo především uvedení české právní úpravy do souladu se směrnicemi Evropské unie.¹³⁸ Novela nabyla účinnosti dne 1. 8. 2014 a upravovala nejen dikci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, ale i trestní zákoník a trestní řád.

U trestního řádu šlo jen o drobnou novelizaci, kdy došlo ke zpřesnění ustanovení ohledně poučování obviněných o jejich právech. Trestní zákoník byl upraven v popisu skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi, trestného činu výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií a trestného činu popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia. V těchto případech šlo

¹³⁷ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9, s. 17 – 18.

¹³⁸ Směrnice o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii a směrnice o právu na informace v trestním řízení.

opět spíše jen o formulační zpřesnění stávajících ustanovení. Dále došlo k zavedení nových trestných činů na základě směrnic EU, a to trestného činu účasti na pornografickém představení (viz § 193a TZ) a trestného činu navazování nedovoleného kontaktu s dítětem (viz § 193b TZ).

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob byl rozšířen o výčet čtyř trestných činů, za které lze trestně stíhat právnickou osobu. Konkrétně o trestný čin znásilnění, trestný čin účasti na pornografickém představení, trestný čin navazování nedovoleného kontaktu s dítětem a trestný čin lichvy, který v původním návrhu obsažen nebyl. O tyto trestné činy byl doplněn § 7 ZTOPO, kdy byla zachována koncepce, kterou nastolil ZTOPO již v roce 2012, tj. rozsah kriminalizace byl stále stanoven taxativním výčtem trestných činů.

Změny, které přinesla novela 141/2014 Sb., se samozřejmě dají považovat za přínos do této problematiky. Nicméně vzhledem k malému rozsahu nelze považovat novelizaci za dostatečnou a je potřeba se dále věnovat diskuzím ohledně rozsahu, v jakém je možno právnické osoby trestat.

5.10.4 Nové návrhy na legislativní změny

Po měsíci účinnosti novely ZTOPO byla vládou v září roku 2014 poslanecké sněmovně předložena radikálnější novela z dílny Ministerstva spravedlnosti, se kterou se částečně počítalo už dříve při úvahách o novelizaci.

Tento návrh, pokud by byl přijat, by představoval zcela zásadní změnu ve výčtu trestných činů v § 7 ZTOPO. Novela totiž stojí na zavedení generální trestní odpovědnosti právnických osob, tj. navrhuje, aby byly právnické osoby odpovědné za všechny trestné činy s výjimkou trestných činů taxativně vyjmenovaných. Došlo by tak k obrácení dosavadního principu, na kterém je rozsah kriminalizace právnických osob založen. Nyní jsou právnické osoby odpovědné za taxativně vyjmenované trestné činy a do budoucna by naopak za taxativně vyjmenované odpovědné nebyly.

Předmětná novela byla jako sněmovní tisk č. 340 předložena organizačnímu výboru dne 3. 9. 2014. První čtení proběhlo dne 5. 11. 2014, kdy byl návrh zákona přikázán k projednání ústavně právnímu a hospodářskému výboru Poslanecké sněmovny. Následně byl předložen pozměňovací návrh, jenž doporučoval vypuštění trestného činu pomluvy z negativního výčtu v § 7 ZTOPO. Jako první projednal návrh hospodářský výbor, který návrh vrátil k přepracování a doporučil jeho projednání s podnikatelskými svazy a asociacemi. Zároveň bylo

doporučeno, aby byl zachován a pouze zpřesněn či doplněn stávající výčet trestných činů. Ústavně právní výbor pak na počátku ledna roku 2015 přerušil projednávání a vyžádal si Zprávu k problematice ZTOPO od Ministerstva spravedlnosti. Dne 18. 3. 2015 by měla proběhnout další schůze ústavně právního výboru, nicméně závěry tohoto jednání nelze předjímat.¹³⁹

Z aplikace a praktických zkušeností státních zastupitelství za dobu tří let od účinnosti ZTOPO vyplývá, že změna rozsahu kriminalizace jednání právnických osob je nutná. Státní zastupitelství napříč celou republikou upozorňují na řadu trestných činů, které nejsou v zákoně uvedeny a kterých se v praxi mnoho právnických osob dopouští. Ještě před samotným předložením navrhované novely poskytl Odbor závažné hospodářské finanční kriminality Nejvyššího státního zastupitelství vyjádření k této otázce. Navrhováno bylo podstatné rozšíření výčtu trestných činů s upozorněním, zda by nebylo vhodnější uvažovat o změně koncepce a přiklonění se právě k zakotvení generální trestní odpovědnosti. Státní zastupitelství požadují zavedení především těchto trestných činů: trestný čin neoprávněného podnikání, trestný čin porušení práv k ochranné známce a jiným označením, trestný čin obecného ohrožení, trestný čin šíření toxikomanie, některé trestné činy proti životu a zdraví, trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku, trestný čin zpronevěry, trestný čin krádeže a všech možných nedbalostních trestných činů. Dále lze zkonstatovat, že státní zastupitelství jsou vesměs pozitivně nakloněna úpravě zavedení generální trestní odpovědnosti omezené taxativním výčtem, pro které trestné činy právnické osoby nelze stíhat. Nicméně i přes pozitivní ohlasy není doporučováno přijetí novely v současném znění. Z negativního výčtu by měly být odstraněny především trestný čin sebevraždy, trestný čin opuštění dítěte či svěřené osoby, trestný čin rozvracení republiky, trestný čin osvobození vězně, trestný čin nebezpečného pronásledování a trestný čin násilného překročení státní hranice.¹⁴⁰

U některých trestných činů, které navrhuje státní zastupitelství vyjmout z negativního výčtu, se na první pohled jeví jako nemožné, aby se jich mohla právnická osoba dopustit. Jedním z takových příkladů je trestný čin sebevraždy.

¹³⁹ CIBÁK, O. Zvažované rozšíření rozsahu kriminalizace jednání právnických osob z pohledu jejich criminal compliance programů. *Epravo* [online]. 2015 [cit. 17.3.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zvazovane-rozsireni-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob-z-pohledu-jejich-criminal-compliance-programu-97056.html>

¹⁴⁰ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace zákona č. 418/2001 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 17.12.2014 (7 NZN 604/2014)*. Brno. 2014, s. 10 – 18.

Při hlubším pohledu však spějí k závěru, že tento argument není až tak lichý, neboť je myslitelná situace, že právnická osoba v rámci svých vnitřních poměrů bude na svého zaměstnance tak negativně působit, až bude dohnán k sebevraždě. Druhý případ, který připadá v úvahu a spadal by pod tento trestný čin, jsou případy asistované sebevraždy, tzv. euthanasie, která je v současné době v České republice stále protiprávní. Naproti tomu státní zastupitelství navrhuje i vyjmutí trestného činu nebezpečného pronásledování. Upřímně nejsem schopna pochopit důvody, které vedly k zařazení tohoto trestného činu do negativního výčtu. Jako příklad jednání, které lze zahrnout do tohoto trestného činu spáchaného právnickou osobou, bych uvedla společnosti zabývající se vymáháním dluhů netradičními prostředky či agentury specializující se na znepríjemnění života na objednávku v rámci sousedských vztahů.

Ač je v soustavě státních zastupitelství navrhovaná novelizace přijímána vcelku pozitivně, v rámci odborné veřejnosti je tvrdě kritizována. Opět se lze obrátit na Jelínka. Dle jeho slov je navrhovaná právní úprava nesprávná a nedostatečně promyšlená. Její přijetí by znamenalo tendenci stíhat právnické osoby za všechny trestné činy, které nejsou uvedeny ve výjimkách, a to bez ohledu na to, zda je vůbec možné, aby se jich právnická osoba dopustila. Takový postup je dle jeho názoru v rozporu s principem subsidiarity trestní represe. Navrhovaná novela dle jeho názoru řeší pouze jeden z nedostatků ZTOPO a to dokonce nedostatek, který se nejeví až tak neodkladným. Posledním argumentem, který dle Jelínka zcela podporuje zamítnutí tohoto návrhu, je také zahlcení systému trestního soudnictví.

Dovolím si nepřiklonit se ani k názorům Jelínka ani k názorům státních zastupitelství. Dle mého názoru zavedení generální trestní odpovědnosti právnických osob není špatnou myšlenkou. Nicméně nutno podotknout, že v lehce modifikované verzi. Představovala bych si propracovanou verzi generální trestní odpovědnosti, která by byla doplněna o dovětek „nevylučuje-li to povaha právnické osoby“, a s velmi dobře promyšleným negativním výčtem trestných činů, které budou z generální klauzule vyňaty. Současná koncepce, která je založena na taxativním výčtu trestných činů, za které lze právnické osoby stíhat, se jeví jako nedostatečná, neboť se stále objevují nové situace, kdy je trestná činnost páchána právě prostřednictvím právnické osoby. Jelikož je člověk tvorem vynalézavým, je dle mého názoru vhodnější varianta zvolení generální trestní odpovědnosti tak, aby nebylo možné vymýšlet kličky, jak se trestní odpovědnosti

vyhnout a schovat se za právnickou osobu. Dovětek ohledně souladu s povahou právnické osoby bych pak vložila právě z důvodu nedokonalosti člověka zcela přesně vystihnout negativní výčet doplňující generální ustanovení. Výhodu zavedení generálního ustanovení také spatřuji v tom, že případné novelizace trestního zákoníku a výčtu trestných činů v něm vedených, nebudou nutně znamenat i novelizaci ZTOPO.

5.11 Bilance po třech letech od přijetí zákona

Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim od počátku provázely značné pochybnosti. Argumentace odpůrců zákona se zakládala na ideji, že zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu není nutné. Tehdejší úprava v rámci správního práva se odpůrcům jevila jako efektivnější, rychlejší a hospodárnější. Další obavu měli ze samotného uplatnění zákona v praxi s ohledem na zkušenosti ze Slovenské republiky, kde byla zakotvena nepravá trestní odpovědnost v roce 2010 a do konce roku 2012 nebyla žádná právnická osoba potrestána.

Všechny tyto argumenty se po třech letech od nabytí účinnosti ZTOPO ukázaly jako mylné. Pesimistické prognózy, které předvíдалy neuplatnění zákona v praxi, tedy nebyly naplněny, což lze doložit na statistických údajích státních zastupitelství a Policie ČR.

Je pravdou, že první aplikační rok 2012 byl trochu rozpačitý, ale rok 2013 a 2014 již začaly přinášet kýžené ovoce.

5.11.1 Statistické údaje

Je vcelku logické, že rok 2012 jako první rok aplikace zákona byl chudý, co se týče zahájených trestních stíhání vůči právnickým osobám. Za tento rok bylo zahájeno devatenáct trestních stíhání, z čehož ve třech případech byla podána obžaloba. Žádné řízení v tomto roce nebylo skončeno.¹⁴¹ Nutno však zkonstatovat, že jde o velice slušný výsledek, neboť v té době byla trestní odpovědnost právnických osob pro Českou republiku úplnou novinkou a v porovnání se Slovenskou republikou je patrné, že se česká úprava vydala správnou cestou.

¹⁴¹ ŠVANDELÍKOVÁ, K. Pět otázek pro JUDr. Pavla Zemana. *Právní prostor* [online]. 2014 [cit. 25.3.2015]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/pet-otazek-pro-judr-pavla-zemana>

V roce 2013 došlo téměř ke ztrojnásobení počtu zahájených trestních stíhání. Ze třiapadesáti trestních stíhání bylo patnáct právnických osob obžalováno a na šest byl podán návrh na potrestání. V tomto roce již došlo v některých případech k vynesení verdiktů. Evidovány jsou tři pravomocné a tři nepravomocné rozsudky, z nichž čtyři byly odsuzujícího charakteru. Došlo i k vydání trestních příkazů, konkrétně jsou evidovány čtyři pravomocné trestní příkazy.¹⁴² Shrnu-li tento rok, pak ze čtyřadvaceti trestních řízení (jednadvacet z roku 2013 plus tři nevyřízené věci z roku 2012) bylo vydáno rozhodnutí v deseti věcech. To lze dle mého názoru považovat za úspěch, nejen co do počtu, ale i co do rychlosti vyřízení věci.

Rok 2014 již začíná svědčit o plném uplatnění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v praxi. Trestní stíhání bylo zahájeno ve sto devětatřiceti případech, kdy nakonec bylo obžalováno pětadesát právnických osob, a proti šesti byl podán návrh na potrestání. Řízení bylo pravomocně skončeno v šestadvaceti případech prostřednictvím vydaného rozsudku a v devíti případech díky vydání trestního příkazu. Nepravomocných rozsudků pak bylo vydáno pět a nepravomocných trestních příkazů devět. Ze statistiky státních zastupitelství vyplývá, že nejvíce právnických osob (čtyřadvacet) bylo obžalováno pro trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (viz § 241 TZ), dále bylo obžalováno devatenáct právnických osob za trestný čin podvodu (viz § 209 TZ), deset právnických osob za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (viz § 240 TZ) a sedm za trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (viz § 254 TZ). Mezi další trestné činy, za které byly právnické osoby v roce 2014 obžalovány, patří trestný čin úvěrového podvodu (viz § 211 TZ); trestný čin dotačního podvodu (viz § 212 TZ); trestný čin porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (viz § 244 TZ); trestný čin podílnictví (viz § 214 TZ); trestný čin padělání a pozměnění veřejné listiny (viz § 348 TZ); trestný čin porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (viz § 270 TZ) a trestný čin týrání svěřené osoby (viz § 198 TZ).¹⁴³

¹⁴² ŠVANDELÍKOVÁ, K. Pět otázek pro JUDr. Pavla Zemana. *Právní prostor* [online]. 2014 [cit. 25.3.2015]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/pet-otazek-pro-judr-pavla-zemana>

¹⁴³ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Přehled o stíhaných a obžalovaných právnických osobách za rok 2014*. Brno, 2014.

Po více jak třech letech od nabytí účinnosti ZTOPO lze hodnotit, že se obavy provázející zakotvení pravé trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu ukázaly jako neodůvodněné. Orgány činné v trestním řízení již měly dostatečně dlouhou dobu na seznámení se s tímto institutem a jeho úpravou, o čemž svědčí zvyšující se počet trestně stíhaných, následně obžalovaných a i odsouzených právnických osob. Domnívám se, že tato čísla dále porostou a nelze než si přát, aby preventivní účinek tohoto byl tak dobrý, že se statistiky postupem času opět začnou snižovat, neboť dojde k omezení trestního jednání právnických osob.

6. Trestní odpovědnost právnických osob v zahraničí

Pro komparaci české právní úpravy se zahraniční jsem si zvolila francouzskou úpravu trestní odpovědnosti právnických osob. Důvodem, který mě vedl ke zvolení právě této země, byla jakási podobnost vývoje dané problematiky v obou zemích, i s ohledem na probíhající diskuze o rozšíření rozsahu kriminalizace právnických osob v České republice.

6.1 Vývoj francouzské úpravy

Tak jako je v České republice kolektivní odpovědnost novinkou, ve Francii už je brána jako samozřejmost, neboť její počátky se datují již do 16. století. Prvním dokumentem, který pojednával o trestní odpovědnosti právnických osob, byla „Ordonnance de Blois“ z roku 1579, která umožňovala trestně stíhat tzv. kolektivitu, tj. bylo možné stíhat právnickou osobu za spáchání trestného činu, ke kterému došlo v důsledku rozhodnutí společnosti. Vedle právnické osoby bylo možné zároveň stíhat i osobu fyzickou, která se na rozhodování právnické osoby podílela. Lze tedy konstatovat, že se ve Francii uplatňovala stejná zásada souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby, jaká ovládá v současné době i českou úpravu. V roce 1670 byla ordonnance nahrazena v souvislosti s přijetím „Grande Ordonnance Criminelle“.¹⁴⁴ Tato ordonnance byla v platnosti více jak sto let a upravovala široké spektrum trestných činů, kterých se mohla dopustit města, spolky i společnosti. Vývoj institutu byl však zaražen Velkou francouzskou buržoazní revolucí, která znamenala obrat v chápání této problematiky. Opět došlo k zavedení individuální trestní odpovědnosti a trestní ordonnance byla zrušena. Následně v roce 1811 s přijetím napoleonského moderního trestního zákoníku bylo směřování k výlučné individuální trestní odpovědnosti potvrzeno. Původní koncepce trestní odpovědnosti právnických osob se zachovala jen v nepatrných segmentech, např. bylo možno uložit obci pokutu ve výši vzniklé škody, která byla způsobena shromážděním obyvatel. V průběhu 19. století se však podařilo i tyto malé pozůstatky zlikvidovat a byl zastáván názor, že trestní sankce nejsou slučitelné s povahou právnických osob, neboť právnická osoba nemá vlastní vůli, a tak nemůže úmyslně páchat trestnou činnost. Na počátku 20. století dokonce Kasační soud ve svém rozhodnutí

¹⁴⁴ KAVĚNA, M. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. *Praha: Parlament České republiky* [online] 2007. [cit. 21.3.2015] s. 6. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>

deklaroval: „*Každý trest je osobního charakteru, krom výjimek zvlášť stanovených zákonem; trest nelze uložit právnické osobě..., kterou lze vzít na odpovědnost pouze občanskoprávně*“. Trestně odpovědní tak byli pouze vedoucí představitelé a zástupci právnických osob v rámci aplikace individuální trestní odpovědnosti osob fyzických.¹⁴⁵

Návrat myšlenky ke znovuzavedení kolektivní odpovědnosti se objevuje až v první polovině 20. století. První snahou byl Projekt MATTER prezentovaný v roce 1934. Následně byly předloženy ještě další tři návrhy, ze kterých však ani jeden nebyl úspěšný. Až v roce 1992 byl přijat nový trestní zákoník („le nouveau Code Pénal“), který nabyl účinnosti v březnu roku 1994 a zavedl ve Francii pravou trestní odpovědnost právnických osob.¹⁴⁶

6.2 Francouzské zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob

Francouzská pravá trestní odpovědnost je založena na faktu, že právnické osoby jsou odpovědné za trestné činy spáchané na jejich účet, jejichmi orgány nebo představiteli. Územní samosprávné celky a jejich uskupení jsou odpovědné pouze za trestné činy spáchané při výkonu činností, které jsou způsobilé být předmětem delegace výkonu veřejných služeb ve veřejnoprávní smlouvě, a stát je z trestní odpovědnosti vyjmut zcela.¹⁴⁷

K tomu, aby právnická osoba dle francouzského trestního zákoníku byla trestně odpovědnou za své protiprávní jednání, je nutné splnění tří základních podmínek. Za prvé se musí jednat o skutek spáchaný právnickou osobou, za který právnická osoba odpovídá. Za druhé se musí jednat o protiprávní jednání, které je spáchané ve prospěch právnické osoby a za třetí musí být trestný čin spáchán statutárním orgánem, představitel (zástupcem) právnické osoby či jinou pověřenou fyzickou osobou. Dle francouzské úpravy také trestní odpovědnost právnické osoby nevyklučuje trestní odpovědnost osoby fyzické ve formě pachatelství či účastenství pro týž skutek.¹⁴⁸

¹⁴⁵ GIBALOVÁ, D. 15 let aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. In: FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 36 – 38.

¹⁴⁶ GIBALOVÁ, D. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 5, s. 137 a n.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ GIBALOVÁ, D. 15 let aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. In: FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 40 – 42.

Rozsah odpovědnosti právnických osob byl od roku 1994 založen na principu speciality. Úprava odkazovala na jednotlivá ustanovení trestního zákoníku, kdy u některých trestných činů měl být uveden dodatek, že se právnická osoba může stát jeho pachatelem. Pokud skutková podstata trestného činu v trestním zákoníku neobsahuje takový dodatek, znamená to, že trestný čin může spáchat pouze osoba fyzická. Takto byl vytvořen výčet 63 trestných činů, za které bylo možné právnické osoby stíhat. Francouzské trestní právo je založeno na třech kategoriích trestných činů, kdy rozeznává zločiny, přečiny a přestupky a u každé této kategorie lze najít nějaký příklad, kdy pachatelem může být mimo osoby fyzické i osoba právnická. Oproti české právní úpravě trestání právnických osob obsahovala ta francouzská celé spektrum trestných činů již od počátku, tj. právnická osoba mohla být pachatelem mnoha trestných činů včetně trestných činů proti životu a zdraví a trestných činů nedbalostních.¹⁴⁹ Lze tedy konstatovat, že francouzská úprava byla již v té době propracovanější než stávající úprava česká.

Později došlo k postupnému rozšiřování okruhu trestných činů, až byla v roce 2005 zavedena generální trestní odpovědnost právnických osob zákonem Perben II, který nabyl účinnosti dne 31. 12. 2005. Dle něj odpovídá právnická osoba za každý trestný čin spáchaný jejími orgány či zástupci na její účet. Cílem zavedení generálního ustanovení bylo dle navrhovatelů snížení nárůstu kriminality právnických osob, ke kterému došlo za účinnosti principu speciality. Na druhé straně odpůrci argumentovaly tím, že všeobecná trestní odpovědnost nerespektuje specifické podmínky vzniku, zániku i existence právnické osoby a že dojde k postavení trestní odpovědnosti fyzických i právnických osob na stejnou roveň.¹⁵⁰ Princip speciality však zcela zrušen nebyl. Zachován zůstal ve dvou oblastech, konkrétně u tiskových trestných činů a trestných činů proti komunikaci s veřejností prostřednictvím elektronické pošty, které jsou upraveny v tiskovém zákoně.¹⁵¹

Stejně jako česká právní úprava má problém s vyložením pojmu „jednání v zájmu právnické osoby“, měla i francouzská úprava problémy s vyložením

¹⁴⁹ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: Historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: MUSIL, J.; VANDUCHOVÁ, M., *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 91 – 92.

¹⁵⁰ GIBALOVÁ, D. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 5, s. 137 a n.

¹⁵¹ GIBALOVÁ, D. 15 let aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. In: FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 48.

pojmu „jednání ve prospěch právnické osoby“. Vzhledem k tomu, že zákon ne zcela konkrétně tento pojem definoval, bylo na judikatuře a právní doktríně zhostit se tohoto úkolu. Soudy se s tímto vypořádaly značně strohým závěrem tak, že trestný čin ve prospěch právnické osoby je spáchán téměř vždy za podmínky, že statutární orgán či zástupce jedná v rozsahu předmětu podnikání dané právnické osoby. Soudní výklad tohoto pojmu je tedy značně extenzivní.¹⁵² Naproti tomu doktrína definovala prospěch konkrétněji, když negativně vymezuje případy, kdy se právnické osobě trestní jednání statutárního orgánu či jejího zástupce nepříčte. Toto nastane v případě, že jednání fyzické osoby bylo podmíněno osobním pochybením orgánu či zástupce právnické osoby a toto jednání není součástí výkonu předmětu podnikání dané právnické osoby.¹⁵³

Dalším problematickým místem francouzské úpravy byla i problematika přičtení protiprávního jednání právnické osobě. Dle zákona je ve Francii právnická osoba trestně odpovědná za trestný čin, pokud jej spáchal její orgán či představitel. Otázkou však bylo, kdo je představitelem právnické osoby, neboť to již nikde definováno není. Výklad přinesl až Kasační soud, který uvedl, že představiteli jsou osoby, které disponují substituční či plnou mocí vydanou právnickou osobou a trestný čin byl spáchán v rozsahu takové plné moci. Tím byl otevřen prostor pro zpochybnění plné moci u soudu např. z důvodu udělení plné moci neoprávněnou osobou. Vystala tak další otázka, zda vůbec jednání řadového nezmocněného zaměstnance může založit trestní odpovědnost právnické osoby. Rozum napovídá, že nikoliv, avšak francouzské Přečinové soudy zaujaly stanovisko opačné.¹⁵⁴

Ohledně problematiky souběhu trestní odpovědnosti osoby fyzické a právnické se úprava francouzská od té naší odlišuje. Do roku 2000 byl zakotven možný souběh, tj. trestní odpovědnost právnické osoby nevylučuje odpovědnost osoby fyzické, jednala-li tato jako pachatel či spolupachatel. Ke změně došlo v červenci roku 2000 u nedbalostních trestných činů, kdy v případě běžných pochybení u trestného nedbalostního činu je fyzická osoba neodpovědná a odpovědnou se stává pouze osoba právnická, tj. k souběhu nedochází. Jedná se např. o situace porušení norem bezpečnosti práce a způsobení pracovního úrazu,

¹⁵² MATHIS, E. *La responsabilité pénale*. Gualino éditeur, Paris, 2005, s. 206.

¹⁵³ GIBALOVÁ, D. 15 let aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. In: FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 50 – 51.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 51 – 53.

kdy je odpovědnou jen osoba právnická. Uvažováno bylo dokonce o možnosti úplného zrušení souběhu odpovědností uvnitř právnické osoby v souvislosti s úpravou ochrany životního prostředí. Tato koncepce však byla později zamítnuta.¹⁵⁵

Na závěr, co se týče francouzských trestů, je do popředí stavěn trest peněžitý, který je omezen horní hranicí pětinasobku maximální peněžité částky, kterou lze uložit osobě fyzické. Dalšími tresty, které je možno právnické osobě uložit je trest zrušení právnické osoby, trest zákazu činnosti, trest soudního dohledu, trest uzavření podnikových budov, trest vyloučení z veřejných obchodů, trest zákazu účasti v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, trest zákazu vystavovat šeky či směnky, trest zabavení věci a trest zveřejnění rozsudku ve veřejných sdělovacích prostředcích.¹⁵⁶

S ohledem na zaměření práce na hmotněprávní ustanovení trestní odpovědnosti právnických osob se nebudu věnovat procesním ustanovením ani v případě francouzské úpravy trestní odpovědnosti právnických osob.

Dle mého názoru se francouzskému zákonodárci podařilo vytvořit fungující systém, který úspěšně přispívá k potírání kriminality právnických osob. Český zákonodárce se při přípravě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nechal v mnoha případech právě touto zemí inspirovat, a tak se i vývoj tohoto institutu v České republice dnes ubírá podobnou cestou. Nutno zkonstatovat, že i přes značnou inspiraci jsou některé aspekty upraveny odlišně. Francouzská úprava se však stále jeví jako propracovanější, což lze přičítat i jejímu delšímu vývoji. Nezbyvá než dodat, že další inspirace z francouzské dílny se pro naši úpravu jeví jako příhodná.

¹⁵⁵ GIBALOVÁ, D. 15 let aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. In: FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 53 – 54.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 54 – 56.

7. Závěr

Přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, došlo k dovršení reformy trestního práva hmotného v České republice v souladu s požadavky vyplývajícími z mezinárodních závazků našeho státu. Tak kontroverzní téma, jako je zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, bylo doprovázeno řadou diskuzí nejen v okruhu odborné ale i laické veřejnosti, neboť se jednalo o zásadní průlom do integrity kontinentálního systému trestního práva, kdy došlo k odklonu od tradiční zásady individuální trestní odpovědnosti. Ač od této události uběhly více jak tři roky, stále se jedná o otevřené téma, které je předmětem mnoha diskuzí.

Cílem této práce bylo zamyšlení se nad hmotněprávní částí daného institutu s ohledem na aktuální dění a vytvoření si uceleného názoru na danou problematiku. Ač jsem se v průběhu psaní práce seznámila i s argumentací odpůrců zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu, stále zůstávám věrna svému přesvědčení, že jeho zavedení bylo dlouho opomíjeno a zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob v jakékoliv podobě bylo nutné. Samotným účelem trestního práva je potírat společensky škodlivá jednání a předcházet jim. V tomto směru se mi tehdejší česká úprava správního trestání jeví jako nedostatečná, neboť nebyla dostatečně propracovaná, a navíc se domnívám, že správní trestání nemá tak dobrý preventivní účinek jako trestání prostřednictvím práva trestního. Z těchto důvodů bych tedy zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice považovala za pozitivní.

S ohledem na více jak tříletou účinnost zákona a statistické údaje státních zastupitelství (včetně počtu odsouzených právnických osob) lze usuzovat, že se nenaplnily obavy odpůrců zavedení trestní odpovědnosti právnických osob z neaplikace zákona. Nelze však hovořit o bezproblémové situaci, neboť v souvislosti s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, nastaly jisté problémy ohledně nesouladu některých pojmů mezi NOZ a ZTOPO. V této věci bych doporučila určité legislativní úpravy za účelem vyřešení těchto nesouladů (problematika jednání právnické osoby, přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce apod.). Dle mého názoru jsou tyto nedostatky přehlíženy ve srovnání s pozorností, která je věnována problematice rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, jež vzbuzuje zájem i v okruhu laické veřejnosti. Toto jistě velmi důležité téma by se nemělo dostávat do popředí na úkor jiných

problémů, neboť nesoulad ZTOPO se soukromoprávními předpisy může vést až k nemožnosti aplikovat zákon. To bezpochyby svědčí o urgentnosti daného problému. Další nesnází vyplývající z praxe je stíhání právnických osob, které jsou pouze prázdnými skořápkami (nemají majetek, nevykonávají činnost, na uvedené adrese fakticky nesídlí, statutárními orgány jsou tzv. bílí koně). Jedná se o právnické osoby, které právně existují, ale není možné je účinně potrestat tak, aby byl naplněn účel trestního práva. Je tedy potřeba i tuto problematiku zahrnout do úvah v rámci připravované novelizace.

Na základě výše uvedených poznatků považuji novelizaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob za nutnou. Do připravované novelizace, jež se týká pouze rozšíření kriminalizace, by však měly být zahrnuty i další legislativní změny (založené na výše uvedených poznatcích), které by zákon uvedly do souladu se soukromoprávními předpisy a které by vyřešily některé problémy vyvstávající v souvislosti s aplikací zákona. I přesto bych ještě jednou ráda zdůraznila, že zavedení trestní odpovědnosti byl krok správným směrem a je vidět, že přináší očekávané výsledky. Do budoucna nezbývá než doufat, že přelomový institut trestní odpovědnosti právnických osob bude akceptován i jeho odpůrci, bude dále efektivně novelizován a dojde díky němu k omezení kriminality právnických osob v České republice.

8. Resumé

The matter of criminal liability of legal entities in the Czech Republic is quite a controversial topic. Although this legal concept has already been in the Czech legal order for three years, it is a current and frequently discussed topic. This thesis is focused on the explanation of the relevant matter with references to issues that have arisen in relation to application practice.

In the introductory part of the thesis, fundamental terms, such as legal entity and liability, are explained, because they are quite crucial for the comprehension of the relevant matter. In the following chapter, historical roots of criminal liability and its development in Anglo-American and continental legal culture are brought into focus. The next chapter deals with the route that led to enshrining this legal concept in the Czech Republic. This part explicates the relevant substance of criminal liability of legal entities, it presents various approaches to this matter, and it also states arguments developed before the introduction of true criminal liability of legal entities in the Czech legal order. The conclusion of this chapter summarizes steps that led to the adoption of Act No. 418/2011 Coll., on Criminal Liability of Legal Entities and Proceedings against Them. In the fifth chapter, the thesis deals with the merit of my work in which the substance of the Czech regulation of criminal liability of legal entities is analysed. Said thesis points out certain contentious provisions of the act that are completed with findings from the practice. This part includes not only opinions of professional public on the relevant contentious provisions, but also my own findings or, alternatively, proposals with changes to the wording of the act discussed. The conclusion of this chapter presents an amendment to the act being prepared and the evaluation of benefits of the implementation of criminal liability of legal entities after three years. The last chapter of the thesis demonstrates the regulation of criminal liability of legal entities in France. Said regulation has undergone the same development that, to a certain extent, occurs now in the Czech Republic.

However, the Czech legal regulation suffers from certain deficiencies that have to be fine-tuned, so the prosecution of legal entities becomes truly efficient.

9. Seznam literatury

Knížní publikace

a) České

- BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 206 s. ISBN 978-807-3804-732
- DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 9788074783265
- FRYŠTÁK, M. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 305 s. ISBN 978-80-210-5493-6
- HURDÍK, J. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 120 s. ISBN 978-807-4001-680
- JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, 270 s. ISBN 978-807-2016-839
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. ISBN 978-80-87576-58-8
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. ISBN 978-807-5020-444
- KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0177-5
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-807-1790-822
- KUCHTA, J. *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 17.4.2000 na Ministerstvu spravedlnosti ČR v Praze*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 256 s. ISBN 80-210-2469-0
- MUSIL, J.; VANDUCHOVÁ, M. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Codex Bohemia, 1998, 349 s. ISBN 80-85963-68-X
- SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, 239 s. ISBN 978-807-4290-633
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1040. ISBN 978-80-7478-616-7

- ZÁHORA, J., *Aktuálne otázky trestného zákonodarstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. et. mult. Dr. h. c. k 80. narodeninám.* Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2012, 328 s. ISBN 978-80-89447-63-3

b) *Cizojazyčné*

- ESER, A.; HEINE, G.; HUBER, B., *Criminal Responsibility of Legal and Collective Entities. Iternational Colloquium Verlin 1998.* Freiburg im Breisgau: Edition Iuscrim, 1999, 397 s. ISBN 3-86113-942-1
- GOBERT, J.; PUNCH, M. *Rethinking Corporate Crime.* London: Butterworths, 2003, 379 s. ISBN 04-069-5006-7
- MATHIS, E. *La responsabilité pénale.* Gualino éditeur, Paris, 2005
- PLANQUE, J.-C. *La Détermination de la personne morale pénalement responsable.* Paris: L'Harmattan, 2003, 524 s. ISBN 2-7475-4070-7

Komentáře

- FENYK, J.; SMEJKAL, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 184 s. ISBN 978-807-3577-209
- FOREJT, P.; HABARTA, P.; TREŠLOVÁ, L. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem.* Praha. Linde, 2012, 407 s. ISBN 978-80-7201-875-8
- JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou.* 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013, 256 s. ISBN 80-875-7643-8
- LAVICKÝ, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9
- ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník:komentář.* 2. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s. ISBN 978-80-7400-428-5

Odborná periodika

- BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue.* 2014, č. 7 – 8

- GIBALOVÁ, D. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 5
- JANDA, P. Trestní odpovědnost právnických osob. *Právní fórum*. 2006, č. 5
- JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 9
- KLOUČEK, Z.; TOPINKA, P. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 10
- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, č. 7 – 8
- KRÁL, V. K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 8
- ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11
- VIDRNA, J.; PERGL, R. Přičítání. *Trestní právo*. 2011, č. 6
- ZEMAN, P. Trestní odpovědnost právnických osob v mezinárodním kontextu – diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2

Online zdroje

- CIBÁK, O. Zvažované rozšíření rozsahu kriminalizace jednání právnických osob z pohledu jejich criminal compliance programů. *Epravo* [online]. 2015 [cit. 17.3.2015]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zvazovane-rozsireni-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnicky-ch-osob-z-pohledu-jejich-criminal-compliance-programu-97056.html>
- KAVĚNA, M. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. *Praha: Parlament České republiky* [online] 2007. [cit. 21.3.2015] 17 s. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>
- Odpovědnost. *Iuridictum: Encyklopedie o právu* [online]. 2013 [cit. 6.3.2015]. Dostupné z: <http://iuridictum.pecina.cz/w/Odpovednost>

- SOBEK, T. Je právnická osoba fikce? *Teorie práva* [online]. 2009 [cit. 6.2.2015]. Dostupné z: <http://teorieprava.blogspot.cz/2009/10/je-pravnicka-osoba-fikce.html>
- ŠVANDELÍKOVÁ, K. Pět otázek pro JUDr. Pavla Zemana. *Právní prostor* [online]. 2014 [cit. 25.3.2015]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/pet-otazek-pro-judr-pavla-zemana>
- ŠVÁSTA, P. Několik krátkých úvah k problematice aplikace zásady nemo tenetur na právnické osoby. *Právní prostor* [online]. 2015 [cit. 24.3.2015]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-kratkyh-uvah-k-problematice-aplikace-zasady-nemo-tenetur-na-pravnicke-osoby>

Další zdroje

- *Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2011. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428>
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Přehled o stíhaných a obžalovaných právnických osobách za rok 2014*. Brno, 2014.
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2001 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ze dne 17.12.2014 (7 NZN 604/2014)*. Brno, 2014

Právní předpisy

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v platném znění
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění

- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění
- Zákon č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
- Zákon č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.